

نیست در سایر جاها هم هست فرضاً هتانی یک نفری داد در تعیین سر حدی تا این نفاق هست ممکن نیست مملکت منظم شود من یک وکیل هستم میگویم اگر وجود من مضر است از میان بردارید هم چنین شما وجود هر کسی را مضر میدانید از میان بردارید تا اتفاق حاصل شود و کارها اصلاح شود .

آقای امیرزاد علیقلی - این نفاق بین وکلا ووزرا نیست بین اعلیحضرت و مجلس هم نیست این نفاق در اشخاصی است که باقران قسم یاد کرده آنها مفید و مخرّب هستند باید آنها را رفع و دفع کرد .

وکیل الرعایا - همه میدانید که تصویب از کجاست من یک نفر عرض میکنم که همه میگویند از جان گذشتیم از مال گذشتیم وزرا هم هفت نفر هستند ما نباید تمام را بگردن آنها بگذاریم ما خوب است نتیجه سیزده ماهه مجلس اینرا قرار بدیم که مانع از بشناسیم و معلوم شود ما هم کجاست تا کی در پرده میگذارید .

آقای شیخ حسین - یک مدتی گفتیم چرا قشون با آذربایجان نمی فرستید جوابی را گفتند و ساکت کردند و من یک روز بمرحوم اتابک گفتم چرا مواع خودتان را علنی نمی گویند حالا هم عرض می کنم شما هیئت وزرا که هفت نفر هستید و ماهم صد و ده نفر و شما از طرف شخص سلطان باید اجراء احکام بنمائید و ماهم از طرف سی کرور ملت وکیل هستیم یا باید بموجب قانون که مسئولیت را قبول کرده اید قوانین را جاری نمائید یا مواع را بگویند من در خصوص مسئله رحیم خان گفتم که باید ملت سر این شاخه را گرفته باخر آن برسد حالا هم باید باخر آن رسید چطور شد که جمعی در این یازده روزه دور اعلیحضرت را گرفته بهر کدام چند فوج داده شده و وزیر جنگ نمیداند و این که اعلیحضرت دیشب برضای سوارها تلگراف کرده اند که برای مساعدت فرمانفرما بروند چرا یازده روزه قبل این تلگرافات نشد و این سوار که حاضر شده چرا حکم نشد بروند رفع عشاير متمرده را بکنند ماهم این جا هم افتاده ایم هم دیگر را قطعه قطعه میکنیم و ملت گفته نشود باید مانع و ملت علنی گفته شود

رئیس الوزرا - بنده در کار خود بیش از شما سعی و کوشش دارم و آنچه در قوه من است کار میکنم .

آقای شیخ حسین - این طور نیست شما رئیس الوزرا هستید چرا عذرتان را نمیگویند .

آقای سید حسن تقی زاده - اگر کسی تقصیر بزرگی بکند یا دختر بفروشد مجازاتی ندارد مگر نیم ساعت بهران مجلس این مسئله هم همین طور است بنده عرض میکنم که من دیگر صبر نمیکنم که یک بی دین در آنجا نشسته به یارتی بازی و دسته بندی بخواهد پیش بیفتد و صاحب پارک بشود تا سه روز دیگر اگر سرباز و قزاق فرستادند و اقدامات لازمه را آن طوری که صحیح است شد آنها و الا ما که وکلای آذربایجان هستیم تکلیفی داریم عمل میکنیم لائیل یکی یک تفنگ بر داشته در راه وطن و حفظ ناموس با شرافت کشته می شویم .

آقای امیرزاد علیقلی در این مسئله مذاکره

بی است اگر وزیر داخله اخباراتی دارند بیان کنند بهتر است .

آقای امیرزاد محمود - از روز اول که اهل این مملکت اتفاق نموده مشروطه خواستند برای کثرت ظلم بود پس از گرفتن ملت هم ما را وکیل نمودند و ما بجهت تقویت و اصلاح کارهفت نفر وزرای مسئول قرار دادیم بنده محض خوش آمد نمیگویم آخر با این محظورات این اشخاص چه بکنند شاید تکلیف شرعی خود را نمیدانند بگویند مانع چیست پس نباید ما این مریض خود را بجهت این محظورات بگذاریم تلف شود یا همان طور که آقای تقی زاده گفتند پس خوب است ما هم برای خود تکلیفی معین نمائیم .

آقای شیخ یوسف - متذکر میسازم خاطر وزرا را در آتش می خواستند اینجا وزیر داخله را معین کنند بجای آصف الدوله تکلیف کردند گفته اند من مواعی در کار می بینم بنا شد که آن مواع را اظهار کرده از بین بر دارم و تا اکنون اظهار نشده .

وزیر داخله - فرمانفرما خودش حرکت کرده برای میان دو آب و قزاقی که خواسته اند را پس فردا حرکت میکند فوج خسته و فرودین برای جهتی که تمویق افتاده بود آنها هم نباشد که بزودی بروند آن مسئله هم که می گویند در باره بعضی اشخاصی باید تعقیب بشود و اگر این طور است باید رفع مواع شود .

آقای سید حسن تقی زاده - میگویند تعقیب شود مجازات بشود پس این سوار که حالا آمده است چیست فعلا او را خلع کنند .

وزیر داخله - من از وزیر جنگ تعقیب میکنم به پیغم سواری آمده است یا نه ؟

حاجی محمد تقی - تعقیب شده و سوار آمده است .
(در این موقع تلگرافی از طرف فرمانفرما رسیده بود قرائت شد خلاصه اینکه از حسن ظن حضرات وکلا و ملت اظهار تشکر کرده بودند و حرکت فوری خود را اطلاع داده و در فرستادن سوار و سرباز تأکید نموده بودند)

صورت تلگراف از انجمن ولایتی تبریز در جواب تلگراف وکلای آذربایجان قریب باین مضمون قرائت شد .

خدمت وکلای آذربایجان تلگراف شریف واصل البته از ترقیبات مملکت باخبر هستید خداوند شاهزاده فرمانفرما را معفو فرموده داد که عازم است بروند و شما هم در فرستادن سرباز و قشون تأکید نمائید عهده قبول است حضرت و الا فرمانفرما اندازه تهیه نموده اند فوراً پنجاه هزار تومان وجه حواله شود .

آقای حاجی امام جمعه - خاطر وکلای محترم را جلب می نماید که از روی ازشهرهای معتبر و سرحدی است بطوریکه می توانم بگویم که امروز معظم ترین شرهای سرحدی است مدتیست آنجا بی حاکم است و این خودش موجب اختلال می شود و همچنین جاهای دیگر از ولایات آذربایجان لهذا از وزارت داخله استمداد می نمایم که چند نفر اشخاص کافی که طرف اطاعت باشند برای تبریز فرستید که فرمانفرما آنها را بچگونگی جزء منصوب دارند که سرحد بی حاکم نماند و نیز در فرستادن این

قشون و پول مسامحه نشود و بوی کلا عرض می نمایم که مارا ضغنا و فخره وکیل کرده اند نه وزرا علاوه بر اینکه وزرا خزانه دار ملت هستند آنها هم آخر از این ملت هستند بانه باید آنها هم کمال جدوجهد را در کار داشته باشند پس بوی کلا که از وزرا توضیحی میخواهد فوراً نباید بوی کلا دیگر از طرف ایشان وکالت نموده عذر بخواهد زیرا که وزرا بهتر از ما میدانند و میتوانند حرف بزنند و محظورات خود را بگویند .

رئیس الوزرا - راست است اگر کسی ایرادی کند قیر صحیح نباید جواب گفت و کلا و وزرا دودسته نیستند در یک خیال هستند سوال که میشود باید به فرموده و مستند توضیح دهند و تامل لازم دارد .

آقای حاج امام جمعه - توضیح خواستن صحیح است بنده هم توضیح خواستم ولی عرض میکنم که گراژ شمشالی میشود دیگری نباید جواب بدهد شما خودتان بهتر از همه میدانید عرض کردم ما وکیل فقرا و ضغنا هستیم و از طرف آنها باید سوال و جواب کنیم .

حاجی معین التجار - حالا آنچه فرمانفرما نوشته اند هر چه صلاح می دانید باید اقدام شود و مذاکره کنند که آنچه را خواستند فرستاده شود و آنچه را که تصویب میکنند وقت آنرا معین نمایند که دیگر تمویق نیفتد .

رئیس الوزرا - فرمانفرما نوشته است فوج خسته و فرودین بروند مأمور گذاشته شده است که وزیر جنگ روانه نمایند اگر مسامحه کنند تنبیه نمایند قزاق هم فرار شده است برود باقی چیزهایی هم که نوشته اند اقدام خواهد شد .

حاجی معین التجار - در مسئله قزاق عرض میکنم قزاق باید خیلی زود حاضر باشند زیرا که آنها ماه بهاء پول میکشند و اسلحه هم دارند همین امشب دوست نفر قزاق برود و پول هم حواله شود .

رئیس الوزرا - صحیح است قزاق میروند اما در باب پول من ناامید نشیده بودم حالا خواسته است بایست تصویب شود .

حاجی معین التجار - پس تلگراف فرمانفرما را بگذارید در مواد آن مذاکره شود .

رئیس الوزرا - قشون که خواسته اند حکم احضار شده روزش راهم بدهد تعیین عرض می نمایم که کی حرکت میکنند قزاق راهم پول داده شده میروند در باب آدم کافی هم تاحال که نخواستند است هر وقت خواسته اند آنها معین خواهد شد .

وزیر داخله - چرا بجهت ادرمی حاکم خواسته بودند سهام الدوله معین شد بعد که معتمد السلطنه وقت فرار شد خود او حاکم باشد و حال ضرر ندارد چند سراسر آدم کافی هم فرستاده شود .

رئیس الوزرا - اعتقاد بنده اینست که چند نفری معین شده و بخود فرمانفرما اطلاع داده شود اگر خواستند بروند .

آقای حاجی امام جمعه - مستدعیات او را باید قبول کرد والا ازاد پیش نمیرود .

حاج معین التجار - حق با ناهق باید این وجهی را که خواسته اند داده رسیدگی کرد اگر خیانت شد از او پس گرفت .

آقای سید مهملی - چند لحظه است در مملکت ما که معانی آنها را ندیده اند و آن الفاظ این است (مجازات) (تقصیر) (سئول) و باید دید کی ندیده ولی یک لفظ پیدا شده که هزار معنی از او اراده می کنند و آن مشروطه است مشروطه یعنی قتل نفس یعنی بی اعتدالی یعنی بی فرضی . . . باید کسی که این معانی را ندیده پیدا کرد .

حاجی محمد اسمعیل آقا - خوب است وجهی که شاهزاده فرمانفرما خواسته اند داده شود و بانجمن نظارت داده شود که نظارت داشته باشد و انجمن کمال دقت را خواهد نمود .

رئیس الوزرا - صحیح است حالا باید در خصوص پول گفتگو شود که مجلس تصویب نمایند (گفته شد بنظارت انجمن حواله بگمرک داده شود)

رئیس الوزرا - این را هم بدانید من اسمال از مالیات آذربایجان اطلاع ندارم و با اختیار ایشان واگذار شده است حالا هم ایشان واگذار شده است حالا هم ایشان اجازه داده شود که از آن گرفته مخارج لازمه بنمایند این هم یک راهی است اما اگر یک لفظی اتصالاً بشنوم بولی گمرک محدود است این راهم بدانید .

مستشار الدوله - ما در جزئیات داخل شده از کلیات خارج میشود ابتدا از پول و از آن راه رساندن او با مجلس نیست بامیثت وزرا است که آنها ملاحظه نمایند اگر لازم است مجلس اطلاع می دهند و وسیله رساندن آن راهم بتناسب معین کنند .

رئیس الوزرا - اینها صحیح است اما در این موقع اگر قسری تأخیر شود میگویند بواسطه نرسیدن این پول کار تأخیر افتاد پس فعلاً فرض شود که آذربایجان مالیات ندارد باید این وجه تصویب شود .

وکیل الدوله - بلی در صورتیکه خود فرمانفرما بگویند فلان قدر وجه لازم است باید داده شود حالا در باب آن تلگرافی که فرمانفرما از مجلس خواسته است چه میگویند .

حاج امام جمعه - با با حکومت و اطمنان ندهید باید رفع عذر از او بکنید اگر شما این تلگراف را ننکنید او می تواند بگوید که رهیت و سرباز اطاعت بنویسند پس شما نباید دست و پای او را ببندید .

آقای امیرزاد ابوالحسن خان - اگر وزرا تصویب می کنند صحیح است .

وکیل الرعایا - هیئت وزرا این تلگراف را می کند و مجلس بطریق آن تلگراف میکنند که هر چه صلاح دید رفتار نمایند .

مستشار الدوله - مجلس صورت تلگراف را می نویسد هیئت وزرا آنرا تصویب نمایند و آن وقت هم باید بجهت مایورنی برسانند و بیاورند و تلگراف شود اگر لازم دانستند اینطور بشود که فردا بگویند مجلس داخل در اجرائیات شد (گفته شد باین طور خیلی خوبست) .

(مجلس ختم شد)
مذاکرات روز شنبه ۸ دیقعه
دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۶ را آقای امیرزاد اظهار قرائت کردند .
رئیس - خوب است شروع بقرائت قانون انطباعات شود .

آقای شیخ یوسف - روز پنجشنبه قرار شد کمیسیون که در او حجج اسلام هم باشند موادی را که باید باقوانین شرعیه تطبیق کرد یکصد و هشتاد و پنج تصحیح شود که دیگر اسباب معطلی مجلس نباشد و زودتر بگذرد .

آقای حاج امام جمعه - چند موادی است که برای سیاست و مجازات ازقانون عدلیه انتخاب کردیم و بعضی مواد هم زیاد کرده ایم و خیلی هم به آنها مبتلا هستیم و از کمیسیون اصلاح شده است اعتقاد بنده اینست که انتشار آن خیلی لازم است پس خوبست آنرا شروع نموده قرائت اول و دوم سوم آن شده تصویب و رای گرفته شود که خیلی لازم و معنی یاست .

محقق الدوله - در خصوص اطلاعات سرحدی برخلاف بعضی خبرها شنیده ایم که اسباب امیدواری است آیا همین طور است یا اینکه بی اساس است .
رئیس - آنچه که گفته اند و تلگراف شده بود این اندازه هم نبود ولی بی اصل هم نیست باید اقدامات کرد همین طوریکه اقدامات شده و می شود و این طوری که میگویند خیال است .

آقای امیرزاد ابوالحسن خان - بنده از بنان السلطنه در منزل وزیر داخله شنیدم که آن اخبار حاوی بلاغ اسلیت نداشته و این افتشاش در میان چند خانوار ایل بوده و سردار مقتدر و لاهه کرده است از آنجا رفت اگر در حقیقت اینطور است باید تعقیب شود که ما چنین سرداری لازم نخواهیم داشت .

احسن الدوله - مثل مشهور است که شخصی کوجه را آب و جاروب میکند پرسیدند چه خبر است گفت صبح صدای آن بلند می شود . ما در ساوجبلاغ مأمور دولتی از مأمور گمرک و دستخانه و تاتلگرافخانه و غیره داریم چرا وزیر داخله از اینها تعقیب نکرده این واقعه را انتشار دادند هشت ماهست که آذربایجان همینطور آتش گرفته سوخته است همیشه باین طور حرفها مارا ساکت کرده اند بنده مدعی هستم که مخصوصاً این خبر را منتشر کرده اند بجهت دل سردی ما از کار .

رئیس - منکه خبری نشنیده ام مگر همین خبر را که آقا میرزا ابوالحسن خان گفتند از شخصی شنیدم .

آقای امیرزاد ابوالحسن خان - من شخصی را که از او شنیده بودم و در منزل کی مذاکره شد گفتم و واقفاً این مطلب لایق این هست که تعقیب بشود که اگر این اخبار صحیح بود که چاره عاجل بشود والا این طور سردار که بی خود واهمه کرده است از جای خود حرکت کند هیچ وجود آن فایده ندارد .

آقای سید حسین - آنچه باید تعقیب شود بتوسط انجمن از انجمن آذربایجان تحقیق شده و لاهه جا تحقیقات لازمه بعمل آمده همینطور است که گفتند هر گاه اگر خبری انتشار یافته به معین حرفها مارا اطفال می کنند ما نباید گوش کنیم باید اقدام کرد و افواج و استمداد فرستاد بروند .

آقای سید حسن تقی زاده - آن تلگرافات که آمده بود دیگر بعد از آن تلگرافی نیامده که راست است یا دروغ حالا سردار مقتدر بی جهت از آنها آمدن پانامه نمی دانم ولی مطلب همان است که مجلس خواسته است و در چند ماه قبل گفته شد که سرباز و قزاق و قشون باید برود بطرفه و تامل گذشت باید تا چند روز

دیگر همان طور که وعده دادند قشون و قزاق و استمداد بفرستند .

حاجی امام جمعه - این که ساوجبلاغ را که خاک ماست خالی گذاشتند و سردار از آنجا رفته کار ندارند اما این که آن فراری را که دادند و گفتند که پول دادیم قزاق برود و فشنک و تفنگ و توب بفرستید از فراری که مشخص شده و گفته اند هیچ پول بقران داده نشده و هنوز هیچ اقدامی نکرده اند و تمام اینها حرف بود و شرعی که در این باب آن شخص بن نوشته است خوب است برای اطلاع عموم ملت قرائت شود (رقعه مزبور قرائت شد قریب باین مضمون) .

بمرض حجة الاسلام میرساند حساب الامر در بیاب حرکت قزاق تحقیقات بعمل آمد تا اکنون نه پول داده اند و نه سان دیده اند و حرکت نکرده در باب فشنک و تفنگ هم هنوز روانه نشده .

رئیس - آرزو من در منزل وزیر جنگ بودم پول حمل میکردند پرسیدم گفتند بقران خانه میبرند .

وکیل التجار - ما بنا بر عادت که داریم همیشه منتظریم مرضی که داریم بحالت نزع برسد آنوقت طیب بیاییم و حال آنکه تاحال مریض سخت نشده باید بشکر معالجه باشیم همچنین در باب آذربایجان این استمدادات فرستاده میشد دیگر حالا محتاج باین گفتگوها نبودیم .

اسدالله میرزا - عقیده بنده این است که این مذاکرات فایده ندارد و نتیجه نخواهیم برد خوب است از وزارت جنگ و وزارت داخله توضیحات بخواهند با اطلاع بدهند بیابند اینجا توضیحات بدهند تا مطلب معلوم شده از آن فرار رفتار شود .

لسان الحکما - این نقل قولها در این مجلس فایده ندارد و این رقم هم رسیده ندارد .

آقای امیرزاد ابوالحسن خان - مقصود بنده از عرضی که کردم این نبود که قشون با آذربایجان نرود البته باید برود و مجلس نظارت کند که حتماً برود ولی مقصود در این بود که همه سرداری پس از تعقیب باید مجازات شود که در این موقع این حرکت را کرده .

لسان الحکما - باید از وزیر داخله خواست که تحقیق کنند این قولها فایده ندارد .

(در این موقع مواعی که ازقوانین عدلیه برای مجازات خلاصه کرده بودند دفعه اول آن قرائت شد و شروع بمذاکرات کردید) .

رئیس - جواب انجمنها ما نوشته شده اکنون قرائت میشود - خوانده شد قریب باین مضمون .
جواب انجمنها - جواب عریضه تلگرافی که بحضور مبارک همیونی عرض کرده اند اعلیحضرت همیونی مقرر فرموده اند که بتوسط مجلس مرحمت فرمایند .

رئیس - حالا دیگر قانون انطباعات خوانده شد .
آقای سید حسن تقی زاده - روز پنجشنبه قرار شد که یک اساسی برای این معین شده قرائت شود چون در تمام مواد آن مجازات قضی و غیره دارد باید بحضور حجج اسلام فراری برای این کار اساساً گذارده شود و آنوقت زود نتایج و تصویب می شود .
آقای امیر عماد - پس حالا که اینطور است راپورتی را که مکرم الدوله نوشته اند قرائت شود .
دکتروالی الله خان - بنده عرض میکنم که

این روزها باید کار مجلس قبل از وقت معین باشد حتی برای موضوعی بمجلس بیایند و بدون موضوع وارد مجلس نشوند لازم نیست همه روزه مجلس منعقد باشد و اگر کار نیست هفتگی یکی دو روز کافی است.

رئیس - صحیح است همین بود که من گفتم و باید این قوانین در کمیسیون تفحص و لوایح تنقیح شود که برای مجلس هم سهل تر خواهد بود خوب است آقایان حجت هم تشریف داشته باشند که مطابقت با قوانین شرع داشته باشد.

آقای سید حسن تقی زاده - گویا در اینست که مذاکره شد اشتباه شده مقصود این نبود که این قوانین از نظر آقایان حجت اسلامی بگذرد و آنها را بجهت هر قانون زحمت بهمیم بلکه مقصود این بود که اساسا در منتهای عرفیه گفتگویی شود که به بیستم چه مجازات داده شود و با منتهای عرفیه است که شرعا ممنوع نیست و آیا انتظام مملکت لازم است یا نه وقتیکه این طور شد و این موضوع معلوم شد دیگر لازم نیست در همه قوانین آقایان را زحمت داد (گفتگو در این شد که آقایان را برای چه روز خبر بدهند که تشریف بیاورند بعضی گفتند روزیکشنبه و بعضی دوشنبه را گفتند) بعد گفته شد مسئله که ریاست بنا بود در باب قشون بیان کنند حالا بیان شود.

رئیس - این مسئله ایست که در تمام دول معمول است و بهترین و ضمهها ترتیب آمان است که بر ترتیب فرقه است و این وضع اختیار شود خیلی هم سهل و ساده است اول از همین پای تخت شروع شود در هر مجله از مملکت به ترتیب سرشماری فرقه میکشند و اسامی آنها ثبت میشود منتهی مواجب بعضی از سوارها و سربازها که اسم دارند و رسم ندارند باین ما داده می شود پس از آنکه در آنجا ترتیب داده شد در سایر ولایات هم به همین ترتیب شروع شده و هیچ اشکالی هم ندارد.

آقای میرزا سیدعلیق - در مورد مذاکره در باب قشون جدید باید وقت توسعه داشته باشد و از وزیر جنگ توضیح بخواهیم که مطلب درست معلوم شود.

آقای سیدحسین - تمام و کلاستدعای ایشان اینست که رفع ظلم از مظلومین تنگن این شود ماورین عدلیه هم را بورت خودشان را دادند و باید رفع ظلم از اینها بشود که و کلا هم آورده شوند و از انجمن تنگن هم تمام آقایان و کلا در این باب کافیه نوشته اند.

رئیس - در حقیقه این مسئله تا حال بر من مشتبه بود ولی بعد از رفتن ماورین و از قرار را بورت آنها و حکومت يك قسمت عده از نظامات اهالی تنگن صحیح است و باید مدعی آنها را خواست که در تهران حاضر شوند و احقاق حق بشود.

آقای میرزا ظاهر - وزارت داخله در این مورد مسامحه داشته و همه را با روز و فردا میکذارند.

رئیس - حال قرار شد فردا ساعت پنج و ربع مانده حاضر شده از بیات قشون مذاکره شود و وزیر جنگ هم خواهند آمد با بعضی ها که اطلاع دادند و حالا هم مذاکره از تنگن بمیان آمد در

این خصوص هم تلگراف می شود که این اشخاص تا چند روز دیگر اینجا حاضر شده و احتیاق حق عارضین بشود.

مخبر الملك - اگر قرار است که فردا از ترتیبات قشون جدید مذاکره شود باید کلیاتی نوشته شده روی کاغذ بیاید صحیح است که تیارید تمام نظام نامه های ممالک متهمه در مجلس خوانده شود وای باز باید کلیات آن روی کاغذ بیاید فقط قبول کردن نظام آلمان که خوبست نمی شود اگر این کلیات نوشته نشده مشکل است فردا در این خصوص مذاکره بشود تا بنا مشاوره می خواهم بکنیم بکاری که خیلی بزرگ است و حال آنکه ما باید خیلی کارهای مهم را از پیش برده و اصلاح کرده آنوقت شروع باین مسئله نمائیم مثلا چند روز قبل گفتگو شد عیالات همین قشون حاضری که داریم آنجوهی که در بودجه برای مصارف آنها منظور شد اگر شده نصف آنرا با آن پول مرتب نمائیم یعنی هر وقت که می خواهیم حاضر باشند بهتر از همه است و اگر تا یکسال دیگر هم ما این کار را مرتب نمائیم خیلی کار کرده ایم.

رئیس - صحیح است عیالات ما دست بهر دو زده ایم و امید داریم که هر دورا هم از پیش ببریم.

آقای سیدحسین تقی زاده - آنچه مجلس تصویب میکند که همه و کلا در آن اشترک دارند همان لفظ قشونست دیگر مضاف الیه ندارد آن با وزیر جنگ است که معین کند اگر شا اینجایک گویند ما قشون آلمان می خواهم عقیده بنده این است که شا در این صورت هیچ قشون نداریم ما باید اصول او را بچند لایحه درست کنیم یکی اینکه از اسناف گرفته بشود بضاعت و ترتیب صحیحی و يك قسم دیگر قشون داوطلب است قسم دیگر هم هست که اینها را ما باید از طریق لوایح پیش نهاد مجلس کنیم و مجلس تصویب کرده ارجاع بوزارت جنگ نماید فرض اینست که امروزه ما هر وسیله که سهل تر است باید اقدام کرده ترتیب قشون منظم بهمیم

نشان الحکما - اینکه جناب مخبر الملك فرمودند فعلا ترتیب نمودن قشون بطرز نظام آلمان اشکل دارد هیچ اشکالی ندارد بینه ترتیب آنها همان ترتیب قشون اسلام است بجهت وضوح این مطلب مجبورم که قدری از تاریخ قشون آلمان را بطور اجمال عرض کنم بعد از اینکه با آن ضف قوای مملکتی بموجب قرارداد (نابلیون) اول که دولت آلمان را مجبور کردند بر اینکه نباید پیش از بیست هزار قشون داشته باشید حسن تدبیر دولت آلمان باینجا کشید که در هر چند سال پس از تکمیل و تسلیم آن عده قشون بفرار خود و اندازه کفاف آن عده تکمیل شده اسلحه اندوخته و آن عده را از خدمت معاف داشته پس از آن بشکمیل و تسلیم بیست هزار نفر قشون دیگر هست که وارد به همین ترتیب دوره تعلیمات نظامی را مکرر نموده تا آنکه در مدت قبلی توفیق جبریری کار قشون آلمان را بجای رسانید که تمام آحاد و افراد اهالی دولت آلمان دارای علم و عمل نظامی شده بقباطت عالی نایل گردیده قوای نمایان نمود چنانچه در سنه ۱۸۶۸ فتح اطریش را کرده و در سنه ۱۸۷۱ فتح فرانسه را نمود پس از این واقعه دولت فرانسه وسایر دول متهمه نیز همین تشکیل و ترتیب را اخذ و اقتباس نمودند اما باید دانست که این ترتیب متعلق و مخصوص بآلمان و فرانسه و بلژیک

و غیره نیست همان ترتیب شرع مطاع مطهر است که از هزار و سیصد سال قبل مقرر شده که اولین دوی ما بوده و آخرین درمان ما نیز خواهد بود.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - حقوق دیوانی متوفیات در این اوقات خیلی زیاد شده و مکرر با از طرف وزیر داخله یا از طرف اعلیحضرت دستخط صادر میشود که فرمان آن در حق ورثه صادر شود و وزیر مالیه هم تسامح دارد که باید بتصویب مجلس باشد گفته شد در این باب يك لایحه قانونی نوشته شود فرزند خود وزارت مالیه آن لایحه را بنویسد حال نوشته اند و این خیلی قوری است باید قرائت و تصویب شود و نیز فرمانی است که باید در این خصوص رای مخصوص داده شود و آن این است که هفت نفر از سربازها که در نهارند در فتنه شاهزاده سالارالدوله کشته شده بودند بجهت اولاد هر يك از آنها پنجاه تومان مواجب مستمری خواسته اند حال رای مجلس در این خصوص چیست ؟

آقای سیدحسین - از مواجب شاهزاده سالارالدوله داده شود.

میرزا مرتضی قلیخان - مواجب شاهزاده بالمره ضبط شده حالارای مجلس در این خصوص چیست اظهار کند ؟

آقای میرزا محمود - برای هر کار يك کمیونی داریم حال بیستم کمیسیون مالیه در این خصوص چه رای داده است.

وکیل التجار - همه میدانید که کمیسیون نمیتواند در مسئله از خود رای بدهد و این مسئله برای مقبولین است که در نهارند کشته شده اند سردار آنجا که امیر انجم باشد مستمری خواسته و کمیسیون هم محض امیدواری سایرین و نیز رعایت از وراث آنها بیکه بچنگ رفته و کشته شده اند تصویب کرده است حالارای با مجلس است هر چه هست اظهار نماید.

آقای میرزا سیدعلیق - باید طوری باشد که مردم دل گرمی و مشوق داشته باشند هنوز مملکت ما قانونی نیست که هر کس خدمتی کرد جزای نقدی داشته باشد باید يك امیدواری برای مردم باشد که بچنگ میروند شاید کشته شوند برای باقی ماندگانش دل و اوس نباشند.

آقای ملاحسن - اگر قانون است باید کلیت داشته باشد.

رئیس - مقصود ایشان کلیت است حالا باید داد بیا.

وکیل الرعایا - اول امیر انجم آدم طماعی نیست او خودش هم غالباً از اینگونه اشخاص نگاهداری میکند. ثانیا چون در آن اردو سردار کل بوده لابد چیزی با آنها نهد از آنها چیزی نخواهد گرفت و جای شکر است که از این طرف فقط هفت نفر کشته شده اما از آن طرف هم گریه برادران ما بودند زیاد کشته شده اند ولی چون حرکت خلاف کرده اند با آنها نباید چیزی داد صورتیکه امیر انجم نوشته صحیح است حالا باید داد یا نداد نمیدانم.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - عرض دیگر سمد الملك مواجب خود را گذار کرده است و در روزنامه ندای وطن هم درج شده جناب وزیر مالیه گفتند مخصوصا در این خصوص هم در مجلس مذاکره شود که قبول مینمایند (برسیده شد مواجب ایشان چقدر است جواب داده شد شصت تومان است.) (در این موقع مجلس ختم شده)

۱۹۰ مذاکرات روز شنبه پانزدهم شهر دیقعه الحرام دارالشورای ملی

رئیس - البته از آمدن وزراء مسجون شدیدی که در ساعت قبل آمده بودند که بیستند مجلس بچه قسم اطمینان حاصل میکنند که بعدا اینطور وقایع مخالف قانون روی نهد و این وقایع هم که در این چند روزه مخالف با قانون اساسی رخ داده بود کمیسیون مجلس یکی یکی حالی کردند و آنها هم تصدیق نموده و رفتند حضورا عرض کرده و طوری اطمینان بدهند که باعث امیدواری باشد و عیالات کاری نداریم خوب است شروع شود بقرائت قانون انطباعات.

آقای میرزا ابوالحسن خان - جناب رئیس اینکه فرمودید وزراء آمده بودند این وزراء هنوز معرفی نشده اند و ما هنوز آنها را بسمت وزارت نمی شناسیم.

رئیس - بای هنوز معرفی نشده اند ولی وزرای آتیه هستند و چند نفر هم از وزرای قدیم بودند.

آقای ادیب التجار - آیا در کمیسیون مجلس ترتیبی گفتند بوزراء که موافق آن ترتیب اطمینان فراهم بیاورند.

رئیس - بای ترتیبی گفته شده که طوری اطمینان بدهند که هم قولی و هم فعلی باشد که دیگر اینگونه واقعات اتفاق نیفتد.

وکیل الرعایا - آرزو مندیم که انشاء الله تعالی از امروز بیمه ایران ترقی بکنند که ما خیلی محتاجیم بر مردمان با علم کافی صحیح و چندی ایران زحمت کشید تا یک نفر مثل مرحوم میرزا تقی خان آتایک پرور دیده آخر دیدید که فدای هوای نفس چگونه اشخاص شد.

در چندی بعد از این عده مردمان صحیحی پیدا شدند از جمله آقای علاءالدوله که در شیراز و آنجا ها کاری کرد که بوی تمدن از ایشان مر آید و جناب ناصر الملك با آن علم و کفایت و درستی اگر بنا باشد اینطور اینگونه اشخاص فدای هوای نفس هر کسی بشوند دیگر چه اطمینانی برای ما خواهد بود

رئیس - انشاء الله امید داریم که دیگر بعدها اینطور اتفاقات نیفتد و باید کاری کرد که اینگونه وقایع مکرر نشود.

آقای میرزا حسین طیب - آقای علاءالدوله کی می آید.

رئیس - چون با اختیار خودشان رفتند معلوم نیست کی خواهند آمد.

وکیل الرعایا - بنده میدانم که خواهند فرمود بختیار خود رفته اند ولی اختیاری بود که در آن مجبور بودند و باید عرض کنم که ما دیگر نمی توانیم مالیه این مملکت را بدست هر کس بدهیم.

میرزا ابوالحسن خان - از فرایکده معلوم شد شاهزاده ثقه السلطنه مرحوم شده از وکلای محترم مجلس و نیکخواه ملت بودماند مجلس خیلی

از این مصیبت اظهار تأسف میکند رئیس - بای در حقیقت اینطور است شاهزاده یکی از وکلای محترم خیرخواه بودماند اما افسوس که این واقعه در این چند روزه اتفاق افتاد که و کلا نتوانستند در تشییع جنازه و مجلس فاتحه ایشان حاضر شده اسف خود را اظهار نمایند و همچنین مجلس از مصیبتی که بجناب بحر العلوم وارد آمده است خود را شریک و سهیم میدانند.

میرزا ابوالحسن خان - بای در این مورد تمام اعضاء مجلس مقصد در این مصیبت با جناب بحر العلوم شریک و سهیم هستند.

آقای میرزا فضلعلی آقا - در عالم خیلی صدمات هست که با انسان رخ میدهد و در ضمن از فراید کلی هست و این صدمه که بملت در این چند روزه وارد آمد طوری خود را آماده کرده و با بنظر که می بینید و مسلح گشته و قوم خود را معلوم کردند با یک مصلحت و نجابت و شجاعتی که ابدا جزئی چیزی که مخالف نظم و ترتیب باشد دیده نشد این يك فائده بود که باید گردید یکی هم آنطرف يك فقه داشت که شاید بتواند بواسطه تکفیر بعضی ها صدمه باین اساس مقدس بزنند این تکفیر را کرده و این قوم را هم پرور داده اما اثری نبخشید این هم يك فائده بود که عاید شد و امید داریم بعدها زیاد از اینها فائده ببریم.

حاجی سید عبدالحسن شهبانی - این واقعه برخلاف قانون مشروطه واقع شده و زور رفتند که بطور بعد ما اطمینان بدهند قول بگیرند ولی عرض میکنم لایمان با اجواح یعنی ایمان هر کس از جواح او پیدا میشود که بچه ایمان آورده است گمان میکنم که ملت بیچاره با این وقایع که اتفاق افتاده است اطمینان پیدا نکنند اگر بخواهند اطمینان بدهند اول باید آنچه واقعه شده بران کنند یعنی آنها را که تعدید شده اند برگردانند و هر چه برخلاف واقع شده بران شود چون معنی توبه بازگشت از اعمال سابقه است اگر چیران اعمال سابقه بشود ممکن است اطمینانی پیدا شود والا اگر بنده قبول کنم ملت مشکلت اطمینان پیدا کنند.

آقای سیدحسین - مقصود بنده این بود که فعلا قانون خواننده شود حالا که قرار بر مذاکره شد بنده عرض می نمایم که ما فقط يك حرف داریم و آن این است که تقض قانون شده و آنکس که این قانون را صفا گذاشته باید کاری کند که جبران بشود بطوریکه مجلس قبول کند و اینکه شهر منظم نیست و مردم را هارت میکنند از جزئیات است باید با وزارت داخله و سایر وزرا گفتگو شود اما تقض قانون عده است و باید جبران و تلافی آن بشود و اگر هم بخواهیم بشماریم آن چیزهایی که خلاف قانون شده خیلی است.

بحر العلوم کرمانی - این مجلس مقدس که مرکب است از هیئت و کلا در حقیقت خیلی مردمان بیچاره مظلوم میباشد ولی موکلینشان از جا های دور دست مثل کرمان و بلوچستان و سایر نقاط ایران

تلگرافات کرده که با تمام قوی در حفظ این اساس مقدس همه حاضریم در این صورت چرا باید در پایتخت اینطور هرج و مرج و ناامنی باشد که روز روشن مسلمانان را بکشند و غارت کنند این عده که آنجا جمع شده بنص صریح مبارزند و رفع محاربه لازم است چرا اینها را دفع و رفع نمیکند تا امنیت حاصل شود.

آقای سید حسن تقی زاده - این مذاکرات که میشود فعلا لازم نیست برای اینکه در این مجلس نمی شود نتیجه گرفت و نتیجه در مجلس مخصوص گرفته و بهمه اطلاع داده میشود و حال همه متفق الاول هستند که باید اطمینان کامل گرفت پس دیگر این مذاکرات لزومی ندارد.

نایب رئیس - عقیده بنده هم همین است و ما بطور که در کمیسیون با وزراء گفتگو شد و بمجلس اطلاع داده شد کفایت است حالا باید منتظر نتیجه بود (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز یکشنبه ۱۶ دی قعه دارالشورای ملی

رئیس - البته همه کس میدانند که در این چند روزه مجلس با دولت مشغول اصلاحات لازمه بوده و شروطی که قرار شده بود تمام پذیرفته اند و برای اطمینان طرفین قرآن مهور شده و تفصیلی که در او نوشته شده است قرائت می شود همه بدانید و اطمینان حاصل نمائید که انشاء الله تعالی از حالا بیمه از این اتفاقات ناگوار دیگر واقع نخواهد شد (در این موقع هیئت وزرای جدید با کلام الله مجید که اعلیحضرت مهر کرده بود بمجلس رسمی آمده شروع شد بخواندن صورت قسم نامه از طرف مجلس و از طرف اعلیحضرت)

صورت قسم نامه اعلیحضرت همایونی چون بواسطه انقلابیکه این چند روزه در طهران و سایر ولایات ایران واقع شده برای ملت سوء ظنی حاصل شده بود که خدای نخواسته ما در مقام نقض عهد و مخالفت از قانون اساسی هستیم لهذا برای رفع این سوء ظن و اطمینان خاطر عموم ملت باین کلام الله مجید قسم یاد میکنیم که اساس مشروطیت و قوانین اساسی را کلیه در کمال مواظبت حمایت و رعایت کرده و اجرای آنها را هیچوجه غفلت نکنیم و هر کس بر خلاف مشروطیت رفتار کرد مجازات سخت بهمیم و هر گاه نقض عهد و مخالفت از ما بروز کند در نزد صاحب قرآن مجید مطابق عهد و شروط و قسمی که از وکلای ملت گرفته ایم مشغول خواهیم بود لایحه ۱۷ ذوالقعدة ۱۳۲۰

قسم نامه وکلای ملت بسم الرحمن الرحیم در این موقع که بندگان اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی مسدملی شاه قاجار خلدالله ملکه بواسطه بروز انقلابات برای رفع سوء ظن عموم ملت بکلام الله مجید قسم یاد فرموده اند که حافظ و حامی قوانین اساسی مشروطیت باشند ما وکلای ملت اعضاء - کنندگان ذیل نیز باین کلام الله مجید قسم یاد میکنیم مادامیکه قوانین اساسی و حدود مشروطیت

را اعلیحضرت اقدس همایونی حامی و معجری و تنگه بان باشد بهیچوجه من الوجوه خیانت با اساس سلطنت ایشان نکنیم و حدود و حقوق پادشاه متبوع عادل خودمان را موافق قانون اساسی معفوظ و معترم بداریم و هر گاه مغالفت این همدو قسم را بکنیم نزد خدا و رسول و سؤل باشیم.

۱۷ ذوالقعدة

رئیس - جناب نظام السلطنة به سمت رئیس - الوزارائی و وزیر مالیه معرفی میشوند و باقی وزرا را معرفی می نمایند.

رئیس الوزراء - جناب آصف الدوله وزیر داخله.

شاهزاده ظفر السلطنة وزیر جنگ

قائم مقام وزیر تجارت

مشیر الدوله وزیر امور خارجه

صنیع الدوله وزیر علوم و فواید عامه

مخبر السلطنة وزیر عدلیه

از طرف وکلا و عموم ناظرین تبریک گفته شد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - عموم ملت که در این چند روزه زحمت کشیده اند و کمال تشکر را از زحمات آنها داریم خوبست اجازه داده شود بروند با کمال اطمینان فردا دکان و بازار را باز کرده مشغول کسب و کار خود باشند.

صدیق حضرت - ملت استدعا میکنند آن شروطی که شده خوانده شود (در این موقع شروطی یکی گفته شد)

اول تمیید سمد الدوله

دوم مجازات اشراکه که شراوت کرده اند.

سوم همین قسم و تمهیدی که شده.

چهارم استعرا در دست نفر سران برای مجلس که در تحت حکم مجلس باشد.

پنجم اینکه تمام ادارات قشون از قزاق خانه و کشیک شاه و غیره در تحت ریاست وزارت جنگ باشد.

ششم امیر بهادر جنگ فقط در امورات شلیک خانه مداخله داشته باشد و سوارهایش باید در تحت امر و ادارات وزارت جنگ باشند و شغل دیگر نداشته باشد.

آقامیرزا سییدعلینقی - خوب است تلگراف از طرف مجلس و وزارت داخله بولایات بشود که آسوده شوند.

وزیر عدلیه - لازم است يك عرض بکنم و آن اینست که اینفته که شده از سوء تدبیر بعضی جهال بوده و بدون جهت پای دولت را داخل کردند لذا سوء ظنی برای ملت رخ داد که شاید از طرف دولت باشد و بطوریکه باید ملت هم حفظ حقوق خود را کردند و استادگی نمودند و بندهم با چند نفر دیگر که واسطه در کار بودیم با اندازه که فوه داشتیم خدمت کردیم ولی ملت از بعضی رجال که سوء ظن حاصل کرده است گمان من این است که اکثر کمال همراهی ردا داشته و ناصح مشفق بوده اند تقصیری نداشته و ندانند

آقاسید عبداللهمجتهد - باید زحمات این وزراء را که در این ایام خیلی زحمت کشیدند خصوصاً جناب مخبر السلطنة که بیشتر واسطه در این کار بودند و همچنین جناب قائم مقام و جناب وزیر مالیه رئیس الوزراء که الحق خیلی آدم ریخته دانا و کافی هستند و جناب وزیر داخله که از روزی که داخل کار شده اند جز غیر خواهی از ایشان دیده نشده بدانیم و از تمام متشکر باشیم و در حقیقت کابینه باین صحیحی دیده نشده ولی عرض میکنم که شمارا بخدا نگذارید که چند نفر مردمان هواپرست دور سلطان را بگیرند و اسباب زحمت و خسارت برای رعیت بیچاره فراهم کنند آخر سلطان رعیت میخواهد رعیت سلطان میخواهد امید داریم که بعدها از حسن تدبیر این وزراء کمال اتحاد و اتفاق بین دولت و ملت پیدا شود و سلطان رافت خود را متوجه عطف و بجانب رعایای خود بنماید و دیگر اینگونه اتفاقات سوء رخ ندهد.

رئیس - سایر وزراء را نفرمودید خصوصاً صنیع الدوله که معلوم است خیلی زحمت برای مجلس و ملت کشیده اند همین طور شاهزاده وزیر جنگ که سالها است با کمال میل و درستی بدولت و ملت خدمت میکنند و واسطه در کار بودند و همچنین جناب مشیر الدوله که حسن گفتارشان معلوم است.

آقاسید حسن تقی زاده - ما در این دقیقه و امشب تشکر میکنیم از اینکه پرده را که در روز یکشنبه قبل بالا رفته بود حالا از آن مرتبه پائین میاید و در واقع يك پرده وحشتناک تاریخی بود که امیدواری را از ملت نجیب عزیز خود داشته و داریم روزیکه اکثر و کلادر کسب و یونها حاضر بودند يك مرتبه صدای شلیک بلند شد در صورتیکه هیچ اسلحه و اشخاص در اینجا حاضر نبود و درها از این حرکات وحشیانه بسته شد الحمدلله که دیدیم باین حال ملت با کمال جدوجهد در حفظ حقوق خود حاضر شد و نگذاشت که حقوق خدا داد آنها باین حرکات از بین برود اما حالا داع میکنیم آن پرده را باین قوم که ملت نه و در بنام اهل عالم معلوم داشت که ملت ایران از ملل متدنه است و ما این چیزی را که پندمیر فرموده بود فراموش کرده بودیم و آن فوه جماعت است که فرموده بدالله مع الجماعه و الحمدلله دیدیم که اتفاق ملت نازل بشمام عالم انداخت و حالا بملت یادآوری می نمایم که تا يك سال قبل فردا فرد چنین قوت و قدرت نداشتند و گرفتار ظلم و استبداد بودند لیکن از آنوقت که دست بدست هم دادند و اتفاق کردند حقوق خود را گرفتند و امیدواریم که این اتفاق و اتحاد ناظهور حضرت حجه عجل الله فرجه باقی بماند.

حاجی میرزا آقا - قرار شد يك مجلس در دربار با حضور حجج اسلام و وکلا و سفرا منعقد شود روز آنرا معین بفرمائید. (گفتند پس فردا معین شود)

رئیس - مشیر الدوله میگویند اگر پنجشنبه معین شود اسباب فراهم تر است (گفتند اسبابی لازم ندارد عاقبت قرار در پس فردا روز سه شنبه شد)

بر داشتن پنجاه من برای او غیر ممکن است و عرض میکنم که نگاه کنید يك طرف مجلس که حجج اسلام نشسته اند و منظور نظر قوه دوست مرور ملت - لاملند و نگاه بیکطرف دیگر مجلس نمایندگان جوانان ملت ایستاده اند همه امیر زاده و شاهزاده و اعیان و اشراف حاضرند که خونهای صاف خود را در حفظ این اساس مقدس بریزند پس باید با این دو قوه و قدرت ملاحظه کرد و موازنه نمود و اسباب سعادت این ملت را فراهم آورد و این ملت میگویند که باید قانون اسلامی که سالها معطل بود و مجری نمیشد حالا مجری شود چیز دیگری نمیخواهند پس شما وزرا نگاه کنید باین قوه ملت و ببینید که می توانید سعادت این ملتها فراهم کنید قبول کنید کارهای خود را و آنچه لازمه سعی و کوشش در خدمت نمودن بدولت و ملت است بنمائید.

آقای حاج امام جمعه - همان طوریکه آقای تقی زاده از ملت اظهار امتنان کردند منم می خواهم که از ایشان تشکر کنم و يك چیزی از این ملت نجیب دیدم که کمال بشاشت را از آن داشتم و دارم و آن این است که همه روزه قریب ده هزار جمعیت یا کمتر یا بیشتر در اینجا حاضر بودند و غالباً از خارجه می دیدیم که بتماشای آمدن با این وصف این جمعیت يك سیلی يك نفر نزنند و با تمام مردم با کمال نجابت و مرافقت رفتار کردند و الحق جا دارد که بگوئیم ملت ایران خیلی متدین و نجیب و قابل همه قسم سعادت هستند.

صدیق حضرت - در کمیسیون فوق العاده که در این چند روزه تشکیل یافته بود مذاکره شد که مدالی برای این جوانان که با اسلحه حاضر شدند و شب و روز در اینجا زحمت کشیدند ترتیب دهند و محض افتخار و امتیاز بایشان داده شود خوب است زودتر قراری در اینکار بگذارند

رئیس - بسیار خوب لازم است.

حاجی میرزا آقا - قرار شد يك مجلس در دربار با حضور حجج اسلام و وکلا و سفرا منعقد شود روز آنرا معین بفرمائید. (گفتند پس فردا معین شود)

رئیس - مشیر الدوله میگویند اگر پنجشنبه معین شود اسباب فراهم تر است (گفتند اسبابی لازم ندارد عاقبت قرار در پس فردا روز سه شنبه شد)

فضای مجلس را خلوت کردند ولی بعضی از انجمنها بواسطه این که تدارک ماندن شب را دیده بودند مجاله اشب را در آنجا پختند و دارند. یکساعت بشروب مجلس موقتی علنی منعقد گردید جناب رئیس اظهار داشتند میخواهم يك عرض مختصری خدمت آقایان و کلاه محترم بنمایم و آن این است که روز پنجشنبه را قبل از ظهر عازم مجلس مقدس شده عموماً حاضر باشند که این ظهر مجلس منعقد گردیده و تکلیف رفتن دربار معین شود و جناب هلال الدوله هم تلگرافی نموده و از حضرت آقایان و کلا و سایرین اظهار تشکر و امتنان نموده خواهش کرده اند که اجازه بدهند از همانجا بروند در کمیسیون چنین صلاح دانسته اند که فعلاً تشریف آورده بعداگر خواستند تشریف ببرند مجدداً عازم شوند.

مذاکرات روز سه شنبه ۲۰ شهر ذی القعدة الحرام

دارالشورای ملی

رئیس - در واقع ما وکلای مجلس از آقایان مجاهدین قرون که در تحت ریاست جناب آقامیرزا سید حسن تشریف آورده اند خیلی تشکر باید داشته باشیم و در حقیقت خیلی هم زحمت کشیده اند ولی گمانم اینست که انشاء الله دیگر معراج نباشیم زیرا که کار يك درجه اصلاح شده و اگر هم فی الجمله نواقصی باشد آن هم در این دوروزه انشاء الله اصلاح خواهد شد و عقیده بنده اینست که انشاء الله پس از رفع خستگی و دیدار دوستان تشریف ببرند

آقاسید عبداللهمجتهد - در حقیقت همین طور است کمال تشکر و امتنان را همگی از زحمات و خدمات ایشان داریم و آنچه لازمه دینداری و هواخواهی این اساس مقدس بوده و می نمایند انشاء الله امید است که بهره و نتیجه کامل ببرند.

میرزا حسین طیب - عموم اهالی قزوین خیلی مفتخر و متشکرند که پیشقدم شدند در این امر و تا آخر قطره خون خودشان حاضرند برای حفظ این اساس مقدس یعنی در حفظ حقوق خودشان.

آقاسید عبداللهمجتهد - همه از ایشان ممنون و متشکرند و خداوند بایشان توفیق و تائید بدهد.

(در این موقع جناب قاضی نطق مهیج و بلینی در اظهار همراهی و جانفشانی در حفظ استقلال مجلس مقدس و وکلای معظم و وطن خود از طرف حضرات مجاهدین خصوصاً وزیران عموم ملت نمودند.)

حاجی امام جمعه - در این چند روز دیدیم اسباب امیدواری را برای خود که روزی قریب میرویم و این را مشاهده کردیم در هر چیز اختلاف است بین عقلا الا در يك چیز که تمام عقلا از صدر اول تا کنون تماماً متفق بوده و گفته اند و آن اتحاد ملیت است اثر این امر را امروز ما دیدیم که ملت بيك الم مختصری که احساس کرده اتفاق کردند و وقتی که این اتحاد پیدا شد ما به امیدواری ترقیات فوق العاده است بین فعلاً ما همان حال

صدر اسلام است که روز بروز مزید قوت و مایه ترقی است و امیدواریم از این اتحاد ترقیات فوق العاده نمایم در این هوای سرد که آقایان مجاهدین قرون با این صدمات آمده اند همین مطلب صدق هر ایش مرا معلوم میدارد و تشکرات صمیمانه خود را از اقدامات ایشان اظهار میدارم و امیدوارم که این اتفاق و اتحاد روز بروز بیشتر و محکم تر شود.

وکیل الرعایا - اگر صلاح میدانید اوقات مجلس مقدس را بدون تردید معین فرمائید که بدون تاخیر منعقد شود و باید بیشتر با استعجاب این مسئله افزود که خیلی کارهای عقب افتاده داریم.

رئیس - بلی صحیح است در حقیقت مجلس ده روز است که تعطیل است ولی فصولی از طرف مجلس نبوده انشاء الله از روز شنبه باید جداً مشغول کار شرویم که انشاء الله امورات پیشترتی حاصل نموده اصلاح گردد.

وکیل التجار - استدعای بنده این بود که چون يك تجدید وضعی و حالی از برای وکلا و ملت در تمام کارها پیدا شده همین طور که فرمودند اریس فردا ما هم وضع مجلس را تجدید کنیم یعنی ترتیباتی که از برای اوضاع داخلی مجلس و خارجی آن نوشته و معین شده مرتباً بدون تردید عمل کنیم و جلو برویم و فراموشی را فراموش کنیم و بعد ما انشاء الله کارها بطور صحیح و بدون ملاحظه مجری شود.

رئیس - البته همین طور است انشاء الله مرتب و صحیح خواهد شد.

آقامیرزا سیید محمد مجتهد - جناب آجودان باشی و ظهیر السلطان و دیگران از امیر زادگان محترم که دوازده نفر هستند و ریاست و ضمانت تفنگداران ملی را قبول کرده اند در حقیقت خیلی زحمت کشیده اند و ضمانت سایر تفنگدارها را بعهده میگیرند و استدعا میکنم که مجلس هم این مسئله را امضا نماید.

رئیس - البته همین طور است که میفرمائید ایشان هم افتخار و شرف از دیگران بیشتر تحصیل کرده اند آجودان باشی که در واقع آجودان باشی هستند ولی سایرین هم زحمت کشیده اند که نمیشود فردا فرد اسم برد اما آن مستحفظین مجلس علیحده هستند که انشاء الله از روز شنبه شروع بترتیب آن خواهد شد اینها هم البته از برای جان بازی حاضر شده اند و اسمشان در تواریخ ثبت خواهد شد و در موقع لزوم حاضر خواهند بود.

آقاسید عبداللهمجتهد - البته هر کس مسلمان است باید چنین عهدی بنماید و امتحانی بدهد برای حفظ بیضه اسلام علماء و عموم وکلا کمال رضایت مندی و تشکر را از زحمات ایشان دارند.

آقامیرزا ابوالحسن خان - اینها بيك افتخاری تحصیل کرده اند که فوق آن برای هیچ کس ميسر نیست بالاترین افتخارها این است که از بدو مشروطیت تا کنون اگر چه معلوم نبود ولی

بصورت این جوانهای غیور بشمام عالم ثابت کردیم که ما قابل این در گرانها بودیم و این نشد مگر بواسطه جان بازی و نفاکاری ایشان خداوند ایران و ایرانیان را زنده بدارد.

میشر السلطان - گویا مقصد آقای حجة الاسلام این بود که چون جناب ظهیر السلطان و آجودان باشی ابتدا حاضر شده و موسس این اساس بوده اند و در واقع خیلی رحمت کشیده اند میخواهند که ریاست این تفنگدارها را وکلا باین دوازده نفر بدهند (در این موقع از طرف آجودان باشی و سایرین اظهار شد که ما بسر بازی مجلس فقط افتخار داریم.)

رئیس - همه اینها زحمت کشیده اند در حقیقت ما از همت ایشان کمال تشکر را داریم و نمیشود یکی را اسم برده زحمت کشیده اند.

آقامیرزا سییدعلینقی - ایشان در مقام حفظ اسلام و ملیت مصداق بیجا بدون فی سبیل الله و لایفخافون لو ملائم واقع شده اند و از هیچ چیز حتی بقل جان مضایقه و فروگذار نکردند ظاهراً مقصودشان اینست که آقای حجة الاسلام فرمودند اینست که این شرافت و افتخاری را که حاصل کردند بتصدیق مجلس مقدس و تصویب و کلا رسیده مقتر شده میباشد بنده.

رئیس - بنده هم عرضی دارم در حقیقت اینها بشمام ملل معلوم کردند که ایران سرادار و دارای این مرتبه هست و اهلیت قابل و لایق این نعمت بوده و هستند ولی میدانید که تمام ولایات امروز هرج و مرج شده و مقداری از مالیات وصول نشده در این صورت باید ملت بسا دولت اتحاد - و انشاء الله دولت هم با ملت اتحاد نموده رفع این هرج و مرج که مدتی است طول کشیده بشود و نظم واقعی برای مملکت حاصل آید.

آقاسید حسن تقی زاده - این که گفته میشود که هرج و مرج است بنده تصدیق ندارم که هرج و مرج باشد این انقلاب ملی است بخواهی خواهی مجلس و این هم که گفته شد نباید خیلی طول کشیده باشد صحیح است ولی در هر مملکتی که انقلاب ملی شده خیلی طول کشیده و اشخاصی که استهزاء میکردند که ما باسم تلگراف عکار میکنیم بهمدالله معلوم کردیم که آن طور نبود از این انقلاب و هیجان ملی که امروزه هست و اسس را هرج و مرج گذاشتند معلوم گردید که ملت میتواند حفظ حقوق خود را نماید من يك واسطه برای رفع این هرج و مرج پیدا کردم آن تنبیه چند نفر اشارات و من دیروز در حضور وکلا گفتم با هیئت جدید وزراء که در حقیقت این طرف بودن دولت با ملت و اصلاح نمودن و رفع این فائده را که نقض قانون اساسی بود می خواهند بنمایند بدو چیز می شود یکی ظاهری و آن مبادله کلام الله بود که شده و یکی مادی آن هم مراد صلح نامه است که باید تمام اینها بعمل بیاید نه فقط لفظ باشد و من می خواهم امتحان

نمایم که بهیچگاه نمیتوانم اکثریت آراء حاصل کنم که این وزراء جدید بواسطه این پذیرفته شدند که این مواد صلح نامه اجری شود و اگر این شروط اجری نقد بی حاصل است و اشخاصیکه باین اساس مقدس که محل اطمینان می سرور نفس است جرات کرده اند باید مجازات شوند و اگر بشروط صلح عمل نشد باید این کابینه که بقایش متوقف بر اجری این شروط است عوض شده کابینه دیگری انتخاب نمایند تا اجری شود و اگر آنها هم نکرده کابینه دیگر (اکثر گفتند صحیح است)

رئیس - از شروط صلح که دوچیزی باقی مانده یکی رفتن سعدالدوله است که چیزی نوشته و اجازه خواسته که مال بگیرد برود و گویا امشب برود یکی هم مجازات اشرار است که مشغولند و انشاءالله همین دوروز منظم خواهد شد.

آقا شیخ حسین - حضرت رئیس فرمودند که مالیات رسول نشده بنده عرض میکنم روز سیم که وکلا با مشیر الدوله رفتند حضور اعلیحضرت فرمودند مجلس چه کار میکند گفتند مشغول تفتیح مالیات مملکت است فرمودند که مالیات بمنزله روح مملکت است حالا عرض میکنم تویق مالیات که در واقع روح مملکت است نیست مگر بواسطه اشخاص آدم صورت دیو سیرت والا مردم ایران زودتر و بهتر از همه جا مالیات خود را میبرند و البته اعلیحضرت هم که فرمودند مالیات روح مملکت است عریض مفرضین را قبول نخواهند فرمود.

وکیل التجار - برای تأیید فرمایش آقای نفی زاده عرض میکنم آن چیزیکه در این عهدنامه نوشته شده که هر کسی مخالفت کند مجازات برسد اگر این مسئله را همه وقت اعلیحضرت و وزراء و کلا در نظر داشته باشند مملکت بزودی منظم و امن خواهد شد.

آقای میرزا ابوالحسن خان - البته بی مجازاتی فروختن مملکت است و امن نکردن مملکت خیلی ضرر است و همه وقت بنده باجناب نفی زاده هم رأی بوده و کمال انجدارا هم داشته ام ولی در این رأی جزئی اختلاف هست و آن اینست که آیا باید بودا چند روزی مهلت داد تا بطوریکه خودشان گفته اند بدون فساد بان اشخاص مجازات بدهند یا نباید مهلت داد نمی گویم مجازات ندهند باید حتماً مجازات داده شود ولی در صورتی که مهلت دادن بآنها صحیح است عرض بنده را تصدیق نمایند (بعضی تصدیق کردند)

آقای حاج امام جمعه - همه بدبختی های ما از بی بولی است و هرکاری می خواهیم بکنیم پول لازم است و نداریم و این مطلب را باید بدانیم که سه ماه بآخر سال داریم و تمام مالیات زمین مانده و از سال قبل هم خمس مالیات زمین مانده تا مجلس تقویت نکنند معلوم است این مالیاتها بزمین خواهد ماند اگر بخواهیم تقویت نکنیم باید قرض کنیم یکی نظم این مملکت است که باید بزودی رفع هرج و مرج بشود و بهتر از همه برای ما نزد همسایگان مرتب کردن

و نظام دادن قشون است و مجلس باید در این مطالب خیلی اهتمام نماید والا مالیات اسماله و بارساله و سال آینده همه در زمین ولا وصول خواهد ماند.

معمارباشی - پیش از این اختشاش جزئی که در این چندروزه در این پایتخت روی داد و در حقیقت شعبه بودا از امنی سایر ولایات و همه روزها پایتخت را تگرافات می نمودند که سرحدات و راهها خشوش است بنده فکر می کردم که چه باید کرد بنظر بنده چنین آمد که عرض نمایم آن شمشع صیقل زده خلاف شده یعنی آقای علامه الدوله از طرف دولت حفظ امنیت و راهها و سرحدات ایشان را گذارده شود ولی افسوس که ایشان از این شهر رفته و نمی دانم چه اشخاصی بجای ایشان ماند چرا باید این طور بشود

آقای سید عبدالحمید شهبانی - گفته شد که باید وزراء بحالت طمانینه و سکون در کار باشند که بتوانند کار بکنند ولی باید عملیات هم در کار باشد تا اینکه معلوم بشود که مشغول کارند و ما هم این قدر بی سیر و تامل نیستیم.

رئیس - معلوم است باید همراهی کرد.

حسنعلی خان - آقای نفی زاده یک فرمایش فرمودند که آقایان و کلا توجه نکرده اند حاج امام جمعه فرمودند که باید با وزراء همراهی کرد ولی کابینه که تجدید شده این مشروطه نمیشود هیئت کابینه که ناصر الملک رئیس الوزراء بود یک هیئتی بود که تمام ملت و مجلس اعتماد و اطمینان داشته او را که گرفتند و حبس کردند آن کابینه بکلی از میان رفت و معلوم نشد که برای چه بود بنده که وکیل ملت هستم بشکلیف خود عمل نموده میگویم که این همه خسارت و زحمت که این مردم کشیدند و دیدند همه برای این بود که نفی - قانون و مخالفت قانون شد یعنی دعتی بر خلاف قانون بقای ناصر الملک و علاه الدوله خورد و بر خلاف قانون گلوله بدرب مجلس دار شورای کبری زدند شما در صورتیکه مجازات به اشرار ندهید چنانچه از پارسال تا حال همه اینها را صرف نظر کرده ایم اگر آن کسیکه شش لول بدرب مجلس زده بود او را مجازات مهادند کار باینجا نرسید پس اگر شما بخواهید این اشرار را مجازات ننمائید و بسامه بگنجانید مشروطه نیستید مجلس ندارید من فریاد میزنم که بنده این وزراء را تا مجازات این شر رانده نیستیست وزارت نمی شناسم باید این اشرار و اراذل را گرفته مجازات بکنند.

آقای سید حسن نفی زاده - در اینصورت اگر فقط یازده نفر اتفاق داشته باشند اقلیت پیدا کرده باید مطرح مذاکره بشود و قتیکه بنده طرح این مطالب را کرده ام ظاهراً اکثریت آراء باین بود و وقتی که مجلس می نشینیم باید از مطالب رسمی دست کشیده و لطف را بگوئیم از هر که باید تشکر نمایم شخصاً اظهار تشکر کنیم بنده همراهی وزراء را در این میدانم و گفته ام

(مجلس ختم شد)

که از آنها توضیحات بخواهیم و کار هم بخواهیم اگر رفتار نکرده مزول هستند آن شب که در شروط مصالحه گفتگو میکردند مقبل شدند که همه آنها را بزودی مجری دارند خصوص مجازات اشرار حاجی میرزا علی آقا فرمودند عدل ما تمام نمیشود و گفته شد چند روز مهلت داده شود بهیچم این اهل مرتبه است که مهلت بدهیم و صحیح است عدل تمام نمیشود ولی حرارت مانع میشود چطور که از جیب ملت نمیشود بخشش کرد و همچنین امنیت مسموم ملت را نمیشود پسند بچند نفر وزیر نموده اگر اینها میخواستند مالیات وصول بشود که چرا کابینه بان صحیحی را زیرو رو کردند و اینکه گفته میشود هرج و مرج است اگر این چند روزه است که هرج و مرج نبوده بلکه ملت اظهار غیرت و ملیت خود را نموده و اگر از ترتیب سابق است که آنها مجازات رفع میشود و باز هم عرض میکنم وجود این کابینه متوقف است بمجازات این اشرار همان طوریکه روز قبل گفتند سوار و سرباز بگنجانند که لااقل کسی نزد آنها نرود و سرباز اگر معانیت نماید وارد آدرن مهندا وزیر جنگ میکوبد بوقه جبری باید جلوگیری بشود خیلی تعجب می نمایم از این حرف البته در همه جا بوقه جبری امنیت حاصل شده است ولی رئیس الوزراء میگویند آنها هم مسلمان هستند آیا آن کسی را که بر درخت آویختند مسلمان نبود.

حاج معین التجار - اوقات مجلس خیلی بیقراریات مشغول بود و گذشت اگر امروز باز باین جنگ داخلی باقی باشیم مملکت ما غیر از ممالک دیگر است اگر تاحال یکی دو تا از آراء مجری میشد بهتر بود باید این اختلافات را رفع کرد و پادشاه راهم ببیل و رغبت همراه کرد والا اجباراً که همراه بودند قائده هم ندارند و اینکه حاجی امام جمعه فرمودند دوسه ماه بآخر سال مانده مالیات در زمین است عرض میکنم کسیکه اسمال هنوز مالیات را نپرداخته سال دیگر چطور خواهد داد

سیدالحکما - بنده عرض میکنم این انجمن ها که اینجا مانده اند بجهت این است که مجازات اشرار را بدهند و بشروطیکه شده است عمل نمایند اگر این اشرار را مجازات بدهند هم مالیات وصول میشود و هم دفع انقلابات خواهد شد.

وکیل الرعایا - همه مالیاتیکه باقی مانده است همان فارس میباشد وجهه آنها معلوم است که چه چیز است و مانع آن کیست حالانی توان عرض کنم ولی عرض میکنم که اگر بخواهید مالیات فارس وصول شود باید دفع اشرار و مقدسین را بنمائید و باید از قوام الملک که مانع وصول مالیات شیراز و باعث بر باد دادن و خراب کردن آن مملکت است جلوگیری نمایند تا کار مالیات اصلاح شود.

آقای میرزا محمود - مای توانم بهر ملاحظه بایل بختیاری حق دوزخرو کیل بدیم و هم چنین بایل قشقای و باقی را دوباره مجلس یک نظری میکند و یک فراری می دهد.

حاج سید نصر الله - یکدفعه که مجلس مشغول این مذاکرات است تمام شود بهتر است.

اسدالله میرزا - من لایحه را ندیدم ولی این که آقا میرزا محمود میگویند نمیشود اگر باید از ایلات و کیل گرفت از همه باید یک ترتیب گرفت و از تمام ایلات از روی همه نفوس و به نسبت باید وکیل گرفت و بنده من وکیل از ایلات خیلی لازست

حاج سید نصر الله - از روی عدم نفوس نمی شود باید بهمان ملاحظه عظمت ایل و قلت باشد.

اسدالله میرزا - چرا نمیشود خود همین عظمت و قلت از جهت عدم نفوس است و باید این حق را تمام ایلات داشته باشند.

نایب رئیس - عقیده بنده هم همین است و این عده که در این لایحه ملاحظه کرده اند زیاد است.

آقای سید حسین - آیا اینکه نظرشان بمجازات طبقاتی است محظورات زیاد دارد خیلی از ایلات هستند که جمعیت آنها پنج هزار بیشتر نمیشود و اگر به بعضی حق انتخاب داده شود به بعضی داده نشود اسباب زحمت خواهد شد.

آقا شیخ حسین - با بودن روزنامه نفوس در خصوص انتخاب وکیل از ایلات همین قدر کفایت میکند یا مجلس را مجرمانه کنید یا روز دیگر مجلس سری شود که هر کس هر چه عقیده دارد بدون ملاحظه بگوید.

آقای میرزا فضلعلی آقا - بنده هم بوقول آقا شیخ حسین معتقدم باندازه که باید صحبت شود ولی باید اولاً صورت تمام ایلات نوشته شود و نیز همه آنها از روی تعیین معلوم شود آنوقت در کمیسیون تحقیقات لازمه کرده قرار صحیحی گذاشته شود.

آقای میرزا آقا جاهد - بنده عقیده ام این است که از همه ایلات لازم نیست وکیل بمجلس بیاید معض رفع محظورات بخواهش آنها از هر ایل بکنند وکیل بانجمن ایالتی و ولایتی برود باستانی دوسه ایل که نزدیک بتمدن هستند و عظیم ترند آنها را کدام یک نفر وکیل بمجلس بفرستند.

آقای میرزا سیدعلینقی - هر چیزیکه محل مذاکره واقع شد رشته اش بعضی جاها منتهی میشود که نباید اظهار کرد خوبست در مجلس دیگر این مطلب ختم شود.

نایب رئیس - صحیح است حالا جواب تلگراف بختیاری چه داده شود.

وکیل الرعایا - از فرار معلوم همه وکلا متفق اند که از ایل بختیاری دو نفر وکیل باید بیاید پس خوب است که تلگراف شود آنها دوزخرو وکیل خودشان را بفرستند.

اسدالله میرزا - خوبست اول از شجاع السلطان و بها در الدوله تحقیق شود بعد از آن ها بخواهند.

حاج محمد اسمعیل آقا - یک خوب باستانان بآنها

داده شود و از شجاع السلطان و بهادر الدوله صفت موافق این تلگراف و کالت دادند تحقیق عده نفوس بشود بعد از آنها وکیل خواهد شد.

آقای التجار - خواستند وکیل از آنها مخالف باین ترتیب که آقا میرزا آقا گفته اند نیست زیرا که ایل بختیاری تمام چادر نشین نیست چطور که آقا میرزا ابوالحسن خان گفته اند در مدرسه تأسیس کرده اند و گمان اینست از این طلقات شش گانه چهار طبقه آن در آنجا باشند و این تلگراف مشتعل بر دو موضوع بوده است یکی در همراهی بمجلس مقدس یکی هم در باب انتخاب وکیل.

سیدالحکما - بموجب نظام نامه طهران حق شصت نفر وکیل دارد و حالا ده نفر کم است و از آنها چهار نفر را بمجلس حقدارند انتخاب نماید یکی عوض نفع السلطنه که مرحوم شده و یکی عوض جناب صنیع الدوله و یکی هم عوض وکیل کرمانشاه که مرحوم شده یک نفر دیگر هم عرض آقا سید محمد تقی اما از باب سعد الدوله و عون الدوله و مشار الملک آزمان که شصت نفر را تقسیم نموده اند ده نفر حق ملاکین و فلاحین بوده اند و باعیان و اشراف حق نداده بودند و این سه نفر را آنها انتخاب نموده اند حالا باید خود ملاکین و فلاحین انتخاب نمایند.

آقای میرزا محمود - عقیده بنده اینست این سه نفر را دریدو امر انتخاب نموده اند و مدتی هم بست و کالت در مجلس بوده اند حالا آنها استعفا داده اند حق مجلس است که عرض آنها را انتخاب نماید

وکیل التجار - عده وکلا را باید دید که چه قدر کسراست باید عوض آنها را انتخاب کرد آنها می که بیرون رفتند نیستند اگر بیرون نمی رفتند شما آنها را قبول میکردید یا نه پس باید حالا هم عوض آنها را مین کرد.

آقای سید حسین - از هر طبقه که می شمارند همه وکیل دارند طبقه اعیان و اشراف ندارند این مسئله مذاکره شده گفته شد که غیبت شد اعیان و اشراف از قلم افتاده اند بنده گفتند که چون تادوست نفر جایز است که انتخاب شوند سعد الدوله و مشار الملک و عون الدوله از طرف اعیان و اشراف انتخاب شدند و چون از ایل بآنها حقدارند تشد لازم نیست که حالا دوباره عوض آنها کسی انتخاب شود.

حاجی محمد تقی - در همان وقت حق انتخاب بآنها داده شده.

آقای میرزا محمود - وکیلی را که مجلس پذیرفت باید عوض آنها را انتخاب کنند از هر طبقه که بوده است لازم بر این حرفها نیست.

مخبر الملک - موضوع صحبت مادر خصوص انتخاب کردن و کلابیکه در مجلس بوده و حالا نیستند هست مجلس باید عوض آنها را انتخاب بپشاید و ما کار بنظامنامه و غیره نداریم و بموجب این مذاکره صورت نوشته ام که ده نفر را باید بمجلس انتخاب نماید امیدوارم که مجلس ده نفر شخص کاملی انتخاب نماید که مجلس از وجود آنها بهره مند شود حالا یک روزی را قرار بدهید که انتخاب شود و آن ده نفر از قرار ذیل است بکنند عوض صنیع الدوله - سعد الدوله - مشار الملک - عون الدوله - آقا سید محمد تقی - نفع السلطنه - وکیل کرمانشاه - آقا میرزا حسین شهیدی - دبیر السلطان - نفع السلطان.

نایب رئیس - عقیده بنده اینست این طوری که جناب مخبر الملک گفته اند صحیح است حالا ترتیب انتخاب را هم معین نمایند که در مجلس دیگر شروع شود.

آقا شیخ حسین - اینطور که مخبر الملک می فرماید آنوقت وکیل تهران از شصت نفر زیادتر می شود در صورتیکه از اکثر جاها آبراد میکنند که شصت نفر بجهت طهران زیاد است.

آقای میرزا سیدعلینقی - عقیده بنده هم با جناب مخبر الملک یکی است وکیلی که در مجلس بوده حال مرحوم شده و با استعفا داده عوض او را مجلس باید انتخاب کند.

لسان الحکما - بملاحظه سیاسی و اهمیت این مسئله بعقیده بنده اینطور که آقای مخبر الملک فرمودند صحیح است و از بابیکه نقر از شاهزادگان چون از این طبقه کمتر در مجلس هست خوبست همان ترتیب که خودشان فرار داده اند چند نفر را که منظور کرده اند از آنها یک نفر انتخاب شود که در حقیقت یک حق دوباره بآنها داده شده است.

حاجی سید عبدالحمید شهبانی - این اشخاصی را که می خواهند انتخاب کنند اسم بعضی را بنویسند ببینید تا بدانید چه کسی است که پدر ما خورد یا نه می ترسیم بکنده نفری پیدا شوند که پدر ما نغزوند.

آقا شیخ حسین - اینطور که مخبر الملک می فرماید آنوقت وکیل تهران از شصت نفر زیادتر می شود در صورتیکه از اکثر جاها آبراد میکنند که شصت نفر بجهت طهران زیاد است.

آقای میرزا سیدعلینقی - عقیده بنده هم با جناب مخبر الملک یکی است وکیلی که در مجلس بوده حال مرحوم شده و با استعفا داده عوض او را مجلس باید انتخاب کند.

لسان الحکما - بملاحظه سیاسی و اهمیت این مسئله بعقیده بنده اینطور که آقای مخبر الملک فرمودند صحیح است و از بابیکه نقر از شاهزادگان چون از این طبقه کمتر در مجلس هست خوبست همان ترتیب که خودشان فرار داده اند چند نفر را که منظور کرده اند از آنها یک نفر انتخاب شود که در حقیقت یک حق دوباره بآنها داده شده است.

حاجی سید عبدالحمید شهبانی - این اشخاصی را که می خواهند انتخاب کنند اسم بعضی را بنویسند ببینید تا بدانید چه کسی است که پدر ما خورد یا نه می ترسیم بکنده نفری پیدا شوند که پدر ما نغزوند.

آقای میرزا محمود - در اینباب صورتی نوشته شده اگر صلاح میدانید خواننده شود آنوقت وکلا نظر کنند باینستند.

آقای میرزا سیدعلینقی - در مجلس علنی خوب نیست که خواننده شود و این ترتیب صحیح است ولی در مجلس دیگر.

نایب رئیس - حالا یک اختلافی پیدا شد که آقا شیخ حسین گفت که این ده نفر از طهران انتخاب نشود آیا باید این ده نفر را انتخاب بکنند یا نه این اختلاف هم رفع بشود.

آقای میرزا آقا جاهد - مجلس وکیل فزون را میتواند از طهران انتخاب کند یا از خود فزون میخواهد (ماده دوازدهم از نظامنامه که راجع باین مسئله بود قرائت شد.)

مخبر الملک - خیلی غریب است یازده ماه است ما مجلس داریم و هنوز ملتفت نشده ایم که چرا باید شصت نفر از طهران انتخاب شود و مکرر این صحبت شده جواب داده شده که اگر این شصت نفر در اینجا نبود مجلس حالا نبود و بواسطه این ملاحظات این حق بطهران داده شد پس به این ملاحظه هر چند زیاد تر هم حق داده شود سزاوار است و گمان اینست عوض این وکلا که مرحوم شده و استعفا داده اند بمجلس خودش انتخاب نماید که بتواند خدمتی بمجلس و ملت نماید.

میرزا ابوالحسن خان - مذاکره در این باب کافی است و خیلی جای تأسف است که نمیتوانیم فوراً عده وکلا طهران را که در مجلس هستند تعیین نمایم.

نایب رئیس - عده معلوم است حرف در اینست که این کس را خود مجلس انتخاب نماید یا نه.

اسدالله میرزا - در چندی قبل در این خصوص صحبت شده در نظر بنده هست که گفته شد اگر کمتر از شش ماه بآخر دوره انتخاب مانده با شد مجلس انتخاب نماید اینست که قید شد (که بیش از شش ماه اگر نباشد) مجلس انتخاب نماید و کویا در لفظ باشد و نباشد اشتباه

انتخاب نماید و کویا در لفظ باشد و نباشد اشتباه

شده است و وکیل حق ملت است نمی شود نصب کرد.

وکیلالتجار - بجهت رفع اشتباه خیالی ما سند همان نظامنامه است که بصدور رسیده حال شام بگویند که سهو شده و نسخ شود در صورتیکه هنوز داخل اجرای آن نشده ایم فارق بین اشتباهات ماهمان قانون است که بصدور رسیده است.

دکتر ولی الله خان - مجلس نباید وکیل از جانب هر کسی اختیار کند. ولی این هست که اگر وکیل استعفا کند مجلس باید از آن ایالت بخواهد مسئله تمام است مجلس وکلاء تهران را انتخاب میکند و از سایر ولایات میخواهد من تعجب میکنم که اینجهت مباحثه برای چیست ؟

فایب رئیس - یک مجلس دیگر برای تمام این مسئله خوبست بشود که یک نظری بکنند تا تمام شود.

دکتر ولی الله خان - وقت مجلس نباید صرف این گونه مذاکرات بشود باید رجوع بآن کمیسیون کنند و اگر می خواهند قطع شود رای بگیرند.

مخبر الملک - اگر باید از روی قانون که صعه شده عمل شود اینست که هست و بنده عرض میکنم این قانون برای ملاحظه حال مایلی خوب است و باعث اشکال نیست.

نایب رئیس - تا این اندازه مذاکره باقی است خوب است آقایان افکارشان را حاضر کنند برای مجلس آتی.

آقای سید حسین - روزی چندشنبه برای انتخابات باقی مانده از کلای طهران است.

مستشارالدوله - چند روز قبل در پاپ پلتیک ایران اجمالی عرض کرده بودم و یکی از خطوط اصلی آن حسن روابط با دولت متحابه است که تاکنون بخوبی این مسئله منظور شده است چنانچه در این انقلابات اخیر بیان نامه متحدالمالی از طرف مجلس بموم سفارتها نوشته شده بود و جوابی هم از بعضی سفرا رسیده و دیروز یکی دوتای از آنها در مجلس خوانده شد بواسطه این حسن روابط حسن ظن عمومی موافقت پیدا میکرد دیامسک با دارمان ایران ولی جای کمال تأسف است درحالیکه حسن نیت دول متحابه نسبت بایران در اینجمله کور و مشکور است یکی دو فقره اخبار ملالت انگیز از سرحد رسیده. اولاد دولت روس چند روز قبل بوزارت خارجه اظهار داشته بود که دولت روس می خواهد برعهده مستحفظین قونولگری تبریز بی زاینده معلوم است که وزارت خارجه قبول این مطلب را نکرده و مشغول مذاکرات لازمه بودند قبل از اینکه این مذاکرات تمام شود معلوم شد که سی و دو نفر قزاق وارد تبریز شده همانطور چندنی قبل سفارت انگلیس بعنوان مجاهد معاند نفث که امتیازش با اتباع انگلیسی است بوزارت خارجه اطلاع داده بود که ۲۲ نفر سواره هندی بطرف اهواز خواهد آورد و بدون تحصیل اجازه رسمی دولت وارد خاک ایران کرده بود علاوه بر این در روز معلوم شد که عدده زیادی قشون وارد سرحد ایران یعنی (جلای روس) شده است لهذا لازم است اگر مجلس تصویب می نمایند

وزیر امور خارجه روز سه شنبه اعضای شده اولاد از ایشان سؤال شود که دولت همسایه چه حق دارد بدون اجازه رسمی قشون بخاک دولت همجوار وارد کند ولو چند نفر بعنوان مستحفظ قونولگری ثانیاً ایضاحات خواست شود که دولت روس چرا بصدور ایران یکصد سرباز و سوار آورده است.

اسدالله میرزا - در این چند روز که دچار انقلابات و اغتشاشات بودیم الحمدلله که بخوبی رفع شد و باید تشکر کنیم که تمام نویسنده گان عالم می نویسند که ملت نیم مرده زنده شد و باید اقدامات و اهتمامات حجج اسلام کمال تشکر را بنمائیم و بعد از آن از نمایندگان دول متحابه که از روی آن اتحاد و مناسبات و حمیلت انسانیست که داشتند اقداماتی کردند و آنطور که خواستیم با اقدامات دوستانه ایشان صلحی واقع شد موم اظهار امتنان و تشکر کردیم و حسن ظنی در این خصوص از برای ملت پیدا شد اینک میگویند این همه سوار و قزاق از طرف دولت بدون اذن و تصویب وزیر امور خارجه وارد شد آن حسن ظن ملت مبدل بسوء ظن گردیده حال امید داریم که بعد از اختصار بوزیر امور خارجه و آمدن ایشان بمجلس توضیحات صحیحه در این باب خواهند داد و اقداماتی هم که نموده اند آرام اظهار خواهند داشت که دوباره این سوء ظن ملت مبدل بحسن ظن شود.

آقا میرزا ابوالحسن خان - البته وزیر امور خارجه آمده توضیحات هم خواهند داد و من میتوانم فعلاً آنچه که توضیح میدهند بر عرض رسانم اما عرض نمیکند ولی میگویم حال ما امروزه حال آن اشغالی است که روی دریا سرگردان باشند در شب تاریک و بیک ستاره بجهت هدایت نه بینند رقم این پیش آمد ها و بلیات وارده را مکرر عرض کرده ام و حال هم میگویم که باید عقد اتحاد واقعی مابین دولت و ملت بسته شود و طرفین آنچه در دامن دارند بریزند و دست بدست بکشد بیکر داده اصلاح کار خود را بنمایند والا همیشه دچار این بلیات خواهیم بود.

وکیلالتجار - بعد از ملت ایران امروز تمدنی بروز دادند که معلوم همه عالم شده و بواسطه شیوع و بسط تمدن در روی زمین اینها بزودی نتیجه آنرا اتخاذ کرده بسرعت رو بتمدن و ترقی گذاشتند و در کمال صحت و سلامت و نجابت هم رفتار کرده اند و درود این همه سوار و قزاق موجب پریشانی حواس ملت نخواهد شد الا این که همان ملاحظه که گفته شد بواسطه ارتباط کامله دول متحابه این کارنی الجمله باعث سوء ظن ملت می شود این است که گفته شد وزیر امور خارجه آمده توضیحات بصدور که رفع سوء ظن بشود.

آقای سید حسین - بنده در اینجا عرض میکنم که بگوش ملت برسد دیروز آن دو کافه که از سفارت روس و انگلیس آمده هیچ فرق نداشت به بینند که آنها چه قسم با هم اتحاد و دوستی دارند ما هم باید همین طور متفق و متحد باشیم الحمدلله دولت با ملت کمال اتفاق را دارند منتها

نتیجه خیالات بعضی مردمان مفسد بود که داد آنهم دفع شد و هیچ تکراری نیست.

آقای میرزا آقا جاهد مدتی علماء و سایرین زحمتی کشیدند تا تغییر شکلی دادند و این تغییر محض از برای حفظ دین و مملکت است چون هر دو اینها باهم توأمند بنده میگویم ما باید در هر صورت خودمانرا حفظ کنیم و ترقی کنیم و حفظ حدود مملکت خود را بنمائیم در داخله باهم اتحاد نمائیم و حفظ سرحدات را بکنیم باید از وزرا توضیح خواست و به بینیم که چطور در حفظ حدود و تفرق اقدام نموده اند (در این موقع رئیس با اتفاق آقای علامه الدوله آقای معین الدوله وارد شدند و عموم و کلاً از زیارت ایشان اظهار خرمی فوق العاده نمودند.)

رئیس مدر واقع از حسن نیت و همراهی و کلاه برادر شماها و ملت هستند کمال تشکر را دارم.

آقای حاج امام جمعه - بنده عرض میکنم که آقای علامه الدوله و معین الدوله یک تفرقی از قرضهای خود را ادا کرده اند خوب است سایرین هم با ایشان اقتدا کنند (در این موقع عموم کلاه از همه راهبهای علامه الدوله و معین الدوله اظهار تشکر نمودند) (مجلس ختم شد)

نتیجه خیالات بعضی مردمان مفسد بود که داد آنهم دفع شد و هیچ تکراری نیست.

آقای حاج امام جمعه - بنده عرض میکنم که آقای علامه الدوله و معین الدوله یک تفرقی از قرضهای خود را ادا کرده اند خوب است سایرین هم با ایشان اقتدا کنند (در این موقع عموم کلاه از همه راهبهای علامه الدوله و معین الدوله اظهار تشکر نمودند) (مجلس ختم شد)

رئیس مدر واقع از حسن نیت و همراهی و کلاه برادر شماها و ملت هستند کمال تشکر را دارم.

آقای حاج امام جمعه - بنده عرض میکنم که آقای علامه الدوله و معین الدوله یک تفرقی از قرضهای خود را ادا کرده اند خوب است سایرین هم با ایشان اقتدا کنند (در این موقع عموم کلاه از همه راهبهای علامه الدوله و معین الدوله اظهار تشکر نمودند) (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز سه شنبه دوم
فی الحجة الحرام دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز یکشنبه سلخ ذیحجه را آقای میرزا طاهر قرائت کردند.

آقای سید حسین - در اینجا فرار شده است که روز سه شنبه انتخابات و کلاً شود بدون مقدمه انتخابات شود صحیح نیست فرار شده که عدل را صورت نوشته و معرفی شوند که هنگام برای دادن از روی بصیرت و اطلاع باشد استدعا دارم اگر اسامی آن اشخاص نوشته شده معرفی بشوند.

مخبر الملک - این عد که هم در قانون انتخابات وهم در قانون اساسی نوشته صحیح است ولی در صورت لزوم مختاریم تا دوست نفر وکیل انتخاب نمائیم اما در نظامنامه انتخاب فقط یک سیاهه است که در آنجا شصت نفر برای طهران مومن شده و در آنجا اعیان و اشراف از قلم افتاده اسادر قانون اساسی نوشته است که یکصد و شصت و دو نفر است و تا دوست نفر لیدی الاحتیاج مجلس میتواند انتخاب نماید و حال پنجاه و دو نفر در طهران انتخاب شده چهار نفر از علماء و طلاب چهار نفر از شاهزادگان و قاجار و ده نفر از اشراف چهار نفر از ملاک و سی و دو نفر از اصناف ولی از اصناف بیست و نه نفر انتخاب شد چون بیشتر از این دیگر از طبقات اصناف حاضر شدند و حال هشت نفر از شصت و دو نفر ما باقی داریم چهار نفر از آنرا میتوانیم بپلاچین بدهیم و چهار نفر دیگر را هم برای خود اخذ نمائیم که در مواقع لازمه حق بدهیم پس بر حسب قانون ما باز بآن اندازه که باید انتخاب بشوند حکم داریم بنابراین آن وکلای که استعفا داده اند یا فوت کرده اند مجلس میتواند عوض آنها را انتخاب کند بلی عرض وکیل کرمانشاه باید مجلس از خود کرمانشاهها انتخاب کند اگر بموجب نظامنامه باشد والا خود مجلس انتخاب میکند و اگر صنیع الدوله را هم ضمیمه کنیم نه نفر را مجلس باید انتخاب کند و چند نفر دیگر هم هستند که مدتی است در مجلس حاضر میشوند خوب است تکلیف آنها هم معلوم شود اگر استعفا دادند که مجلس عوض آنها را انتخاب کند و اگر استعفا ندادند

آقای سید حسین - باید مجلس انتخاب نماید.

سیدالحکما - انتخاب و کلاً بموجب نظامنامه است که شصت نفر مومن شده و اگر خارج از نظامنامه است مجلس مختار است هر چه می خواهد انتخاب میکند عدده که فعلاً موجودند پنجاه و سه نفر می باشند و سه نفر از فلاچین باید انتخاب شوند چهار نفر دیگر باقی میمانند.

آقا سید حسین - سه نفر که از برای اعیان انتخاب کرده بودند و آن عدده که از برای طبقات مومن شده است زیاده از شصت نفر میشود زیرا وقت انتخاب اعیان و اشراف اعلان کردند که بیاید وکیل انتخاب کنید بعد گفتند که زیاد میشوند گفتند حق اعیان و اشراف از قلم افتاده و بآنها حق انتخاب داده شد و هنوز یک نفر وکیل هم از جانب آنها در مجلس هست پس باید عوض آنها یک نفر استعفا داده اند

آقای سید حسین - البته مجلس هر وقت میتواند قانونی را تغییر بدهد ولی در باب اعیان و اشراف در همان نظامنامه جو ملاک هستند و اما آقای سید شهیدی هنوز استعفاش معلوم نیست و وکیل کرمانشاهان را که مرحوم شده باید از خود آنها انتخاب شود حال اگر اکثریت آراه باینطور که شما گفتید قرار گرفت البته سایرین سکوت مینمایند و بموجب نظامنامه شصت نفر وکیل برای طهران شده است پنجاه و یک نفر حاضرند و نه نفر باقی میمانند چهار نفر که حق مجلس نیست مثال فلاچین است و یک نفر راهم که باهل حضرت عبدالعظیم دادند چهار نفر را باید مجلس انتخاب نماید.

لسان الحکما - گمان این است که رفع این اختلاف بوقه رای میشود و پس از آن که بوقه رای اکثریت آراه معاموم شد در حقیقت همان قانون است.

آقای سید حسین - اینکه گفته شد اعیان و اشراف جزو ملاکین است وکیل آنها را بر قه دعوت مجلس قبول کرده چیزیکه قبول شد چطور میتوان گفت که حالا حق ندارند در صورتی که یک وکیل آنها در مجلس هست حالا باین وصف هشت نفر چهار نفر میشود پس باید همانطور که اعیان و اشراف حق داده شد عوض وکلای آنها انتخاب شود.

وکیل الرعایا - بموجب قانونیکه بمجلس حق داده عوض وکلایکه استعفا داده اند با مرحوم شده باید مجلس آنها را انتخاب نماید دیگر این صحبتها برای چیست.

مخبر الملک - این عد که هم در قانون انتخابات وهم در قانون اساسی نوشته صحیح است ولی در صورت لزوم مختاریم تا دوست نفر وکیل انتخاب نمائیم اما در نظامنامه انتخاب فقط یک سیاهه است که در آنجا شصت نفر برای طهران مومن شده و در آنجا اعیان و اشراف از قلم افتاده اسادر قانون اساسی نوشته است که یکصد و شصت و دو نفر است و تا دوست نفر لیدی الاحتیاج مجلس میتواند انتخاب نماید و حال پنجاه و دو نفر در طهران انتخاب شده چهار نفر از علماء و طلاب چهار نفر از شاهزادگان و قاجار و ده نفر از اشراف چهار نفر از ملاک و سی و دو نفر از اصناف ولی از اصناف بیست و نه نفر انتخاب شد چون بیشتر از این دیگر از طبقات اصناف حاضر شدند و حال هشت نفر از شصت و دو نفر ما باقی داریم چهار نفر از آنرا میتوانیم بپلاچین بدهیم و چهار نفر دیگر را هم برای خود اخذ نمائیم که در مواقع لازمه حق بدهیم پس بر حسب قانون ما باز بآن اندازه که باید انتخاب بشوند حکم داریم بنابراین آن وکلای که استعفا داده اند یا فوت کرده اند مجلس میتواند عوض آنها را انتخاب کند بلی عرض وکیل کرمانشاه باید مجلس از خود کرمانشاهها انتخاب کند اگر بموجب نظامنامه باشد والا خود مجلس انتخاب میکند و اگر صنیع الدوله را هم ضمیمه کنیم نه نفر را مجلس باید انتخاب کند و چند نفر دیگر هم هستند که مدتی است در مجلس حاضر میشوند خوب است تکلیف آنها هم معلوم شود اگر استعفا دادند که مجلس عوض آنها را انتخاب کند و اگر استعفا ندادند

وکیل الرعایا - بموجب قانونیکه بمجلس حق داده عوض وکلایکه استعفا داده اند با مرحوم شده باید مجلس آنها را انتخاب نماید دیگر این صحبتها برای چیست.

مخبر الملک - این عد که هم در قانون انتخابات وهم در قانون اساسی نوشته صحیح است ولی در صورت لزوم مختاریم تا دوست نفر وکیل انتخاب نمائیم اما در نظامنامه انتخاب فقط یک سیاهه است که در آنجا شصت نفر برای طهران مومن شده و در آنجا اعیان و اشراف از قلم افتاده اسادر قانون اساسی نوشته است که یکصد و شصت و دو نفر است و تا دوست نفر لیدی الاحتیاج مجلس میتواند انتخاب نماید و حال پنجاه و دو نفر در طهران انتخاب شده چهار نفر از علماء و طلاب چهار نفر از شاهزادگان و قاجار و ده نفر از اشراف چهار نفر از ملاک و سی و دو نفر از اصناف ولی از اصناف بیست و نه نفر انتخاب شد چون بیشتر از این دیگر از طبقات اصناف حاضر شدند و حال هشت نفر از شصت و دو نفر ما باقی داریم چهار نفر از آنرا میتوانیم بپلاچین بدهیم و چهار نفر دیگر را هم برای خود اخذ نمائیم که در مواقع لازمه حق بدهیم پس بر حسب قانون ما باز بآن اندازه که باید انتخاب بشوند حکم داریم بنابراین آن وکلای که استعفا داده اند یا فوت کرده اند مجلس میتواند عوض آنها را انتخاب کند بلی عرض وکیل کرمانشاه باید مجلس از خود کرمانشاهها انتخاب کند اگر بموجب نظامنامه باشد والا خود مجلس انتخاب میکند و اگر صنیع الدوله را هم ضمیمه کنیم نه نفر را مجلس باید انتخاب کند و چند نفر دیگر هم هستند که مدتی است در مجلس حاضر میشوند خوب است تکلیف آنها هم معلوم شود اگر استعفا دادند که مجلس عوض آنها را انتخاب کند و اگر استعفا ندادند

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آنها باید معلوم شود که بجهت اندازه مجازند حاضر نشوند یکصد نفر رئیس مجلس بوکلی اذن میدهد آن زیاده از یک هفته نباید باشد و اگر خود مجلس اذن بدهد آنها باید مدت معینی داشته باشند بعضی یازده روز اذن گرفته و حال سه ماه است که حاضر میشوند.

آقای سید حسین تقی زاده - اگر چه یکسال بلکه بیشتر است که مکرر عرض کرده ام هیچ نتیجه نبخشیده مهلتا یکسال دیگر هم باید بگویم و آن این است که ابتدا مجلس بقانونها و نظامنامهها عمل نکرده حتی قوانینی که برای خود نوشته است و اینطور را بنده صحیح نمیدانم باید قانون را رعایت کرد و اگر ملتی داشته باشد مجدداً او را در کمیسیون لوائح قانونی تنظیم کرد و او را باید مقدس شمرد و مطابق النعل بالنعل عمل نمود و تا سال ندیدم که یک قانون کاملاً عمل شود مثلاً وکیل یازده روزه می رود بعد از چند وقت می آید و همین طور است حال تماشاجی و روزنامه نویس و حال آن که باید اگر مجلس خاص و بدون حضور همه باشد روزنامه نویس هم نباید حضور داشته باشد و اگر آنها باید باشند تماشاجی هم باید باشند مقصود این است که این قانون هم همین طور است اگر باید آن را در کمیسیون تحقیق کرده تنظیم شود آن وقت در آن مذاکره شود نه اینکه یک حساب انتخاب دونفر حق مجلس است و بیک حساب ده نفر اگر بآن نظامنامه باید عمل شود که هر چه کسر است باید انتخاب نمایند.

وکیل الرعایا - بحکم قانون مجلس باید شصت نفر را انتخاب نماید دیگر علت این مذاکرات را نمیدانم.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - بنده عرض می نمایم که آیا این چند نفر وکیل بوده اند یا خیر اگر این طور است که باید بمجلس عوض آنها را انتخاب نماید.

آقای سید حسین - این شش نفر حق اعیان و اشراف است که عدد آنها در زیر اسمشان نوشته شده و شاهد بهتر از این نمیشود که شش نفر وکیل آنها بمجلس آمده و رای هم داده اند حال میخواهد تغییر بدهید مطلب دیگری است ولی بموجب قانون اساسی باید صد و شصت و دو نفر باشند.

آقای حاج امام جمعه - میخواهم بدانم باینکه با دشمن و کلاً صحیح است یا نه اول در این خصوص حرف بزنیم و اینکه هر وکیل وارد بمجلس شد و بعد رفت بیستیم باید عوض او را مجلس انتخاب نماید زیرا که اینها هم دو قسم است یک قسم اینکه از وکلای مجلس باشد و دیگری مجلس باید عوض او را انتخاب نماید. یکی هم این است که مجلس بجهت مصلحتی وکیل را قبول می نماید مثل مسئله زنجان که دودسته شده بودند در این صورت اگر آن وکیل رفت دیگر نباید حتماً مجلس عوض او را انتخاب نماید یکی اینکه این نظامنامه که نوشته شده است توضیح بدهند که بنده ملتفت شوم نسبت بجهت ایران تخمیناً هر صد هزار نفر حق یک نفر وکیل دارند باین قاعده بجهت تهران سه نفر میرسد اگر بملاحظه صنف نمایم شش نفر میرسد بمضاف هم حساب کنیم بملاحظه پای تخت بودن دوازده نفر میشود چطور است که از برای طهران شصت نفر معین شده و مثلاً از برای آذربایجان که تقریباً سه سکرور جمعیت دارد دوازده نفر معین شده است.

حاج معینالتجار - اینکه برای طهران شصت نفر معین شده برای موامنی که آرزو در کار بود این همه معین شد و خواستند که از همان روز مجلس منعقد شود تا بعد وکلای ولایات برسند و اگر منتظر وکلای ولایات میشدند طول میکشید.

آقای حاج امام جمعه - صحیح است چون موانع خارجی انتضام بگرد که باین عده باشند و این مجلس را زودتر منعقد نمایند. پس موقتی است و باین واسطه بوده نه از راه استحقاق پس زیاد کردن وکیل بعد از رفع موانع بعقد مومن چندان وجوبی ندارد.

آقای سید حسین - عرض می نمایم که موقتی نبوده بلکه در تمام پابختها مقرر است که شصت نفر وکیل انتخاب میکنند که تا برسیدن وکلای ولایات آنها مشغول کار باشند.

حاج امام جمعه - گمان نمیکند در تمام پابختها اینطور باشد علاوه باین تحت ها تفاوت دارد مثل لندن و پاریس که نفوسشان بالغ بر چند میلیون است نمیشود اینجا را قیاس با آنها کرد.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این توجهی که شد در دوره اول باید همین طور باشد اما در دوره دوم هیچکس این رای را نخواهد داد و انشاء الله بدو دوره دوم که برسند ترتیبی دارد و البته فرارش داده میشود.

حاج سید نصر الله - توضیحی که آقای تقی زاده گفتند صحیح است اگر مراد این دوره است که باید مطابق همین نظامنامه رفتار شود و اگر مراد دوره دوم است که بعد ترتیبش داده میشود و اگر این نظامنامه برای این دوره هم مفید نیست همانطور که گفتند این نظامنامه را در کمیسیون لوائح برده تصحیح و تنظیم شود.

حاج سید نصر الله - توضیحی که آقای تقی زاده گفتند صحیح است اگر مراد این دوره است که باید مطابق همین نظامنامه رفتار شود و اگر مراد دوره دوم است که بعد ترتیبش داده میشود و اگر این نظامنامه برای این دوره هم مفید نیست همانطور که گفتند این نظامنامه را در کمیسیون لوائح برده تصحیح و تنظیم شود.

حاج سید نصر الله - توضیحی که آقای تقی زاده گفتند صحیح است اگر مراد این دوره است که باید مطابق همین نظامنامه رفتار شود و اگر مراد دوره دوم است که بعد ترتیبش داده میشود و اگر این نظامنامه برای این دوره هم مفید نیست همانطور که گفتند این نظامنامه را در کمیسیون لوائح برده تصحیح و تنظیم شود.

حاج معین التجار - آرزو که این نظامنامه نوشته شد تمام این ملاحظات در او شده و چیزی فرو گذار نشده و باید بهم زدن او مصلحت نیست و باید همینطور که نوشته شده عمل شود.

آقای حاج امام جمعه - میخواهم ببینم اشخاصی که رفته اند اگر بموجب نظامنامه است باید هوششان انتخاب شود و اگر مصلحتاً بوده است لازم نیست مقصود بنده این است.

رئیس - در این مطلب مذاکرات بقدر کفایت شده نتیجه چه خواهد شد.

اسدالله میرزا - آرزو صحبت شد که وزیر امور خارجه آمیخته این توضیحات را بهمنه از فراریکه در میان مردم ملاحظه کرده است و تحقیق هم شده و صحیح است گویا چند عهده توب و سوار بسرحمد جلفای روس آمده و الا توضیح این را بدهند و نیز سی و دو نفر قزاق به تبریز وارد کرده اند و همچنین دولت انگلیس با هم حفظ ممانعت نداشت بدون اجازه رسمی دولت چند نفر سوار هندی وارد اهواز کرده است توضیح می خواهم که بدانیم در این باب چه اقدامی کرده اند.

وزیر امور خارجه - در باب سی و دو نفر قزاق به تبریز صحیح است ولی از وقتی که بنده داخل وزارت خارجه شدهام مذاکرات لازمه شده و بجای لازم هم اطلاع داده شده و نتیجه مذاکرات و اقدامات آنچه که شده بکمیسیون خارجه رسیده و خواهد رسید و حالا نمی توانم آن توضیحات را بدهم ولی همینقدر می گویم اقدامات لازم از طرف دولت شده هر وقت نتیجه حاصل شد عرض می نمایم و همینطور در باب سوار هندی اقدامات لازم بعمل آمده و در کمیسیون خارجه و مجلس وزراء مشغول مذاکره و نتیجه این اقدامات مستقیم هنوز نتیجه که بشود گفت حاصل نشده بلکه نتیجه حاصل شد عرض می کنم.

آقا سید حسن ققی زاده - در یک فصل قانون اساسی که حق می دهد وزیر بگوید نمی توانم توضیح بدهم گویا تجاوزی شده و این فصل برای این است که معاهده معرمانه یا یک مطلب خیلی مهمی باشد آن وقت وزیر مسئول می تواند بگوید که نمی توانم حلقاً توضیح بدهم اما یک سال است ما می بینیم وزارت خارجه در هر مسئله جزئی می گوید نمی توانم توضیحات بدهم و اقدامات لازمه شده و این اقدامات هیچ معلوم نیست چیست گویا این دفعه دوم است که قزاق آمده بموجب قانون بین الدول هیچ دولت نمی تواند بدون دادن توضیحات و اجازه رسمی یک عده سوار وارد خاک دیگری نماید.

وزیر امور خارجه - بنده همیشه عرض کرده ام که اقدامات شده و نتیجه آنها عرض خواهم کرد تا حال همه را عرض کرده ام مثل مسئله مصر و جده و غیره این مسئله هم یک اتفاق است که در زمان بنده رخ داده نامذاکرات و اقدامات یک جایی منتهی نشود و نتیجه حاصل نشود نمی توانم عرض کنم اما آن ماده قانون اساسی بجهت همین مطالب است بجهت معاهده معرمانه آن یک فصل دیگری است پس هر وزیری می تواند بگوید که حالا نمی توانم توضیح بدهم در صورتیکه کمیسیون خارجه هم هست و نظارت دارد با این وصف مجلس بوجه اظهار بی اعتمادی نباید بیک وزیر بکشد.

لسان الحکماء - بنده می خواهم دو کلمه بتوسط سیم خارجه عرض کنم بموجب قانون بین الدول و الملل با علی حضرت (ادراد) و امیر حضرت امیر طوری روس که دوما در آنجا بنا کردی افتتاح و حفظ حقوق بین الملل را می نمایم عرض می نمایم (زنده باد عدالت و حریت) و امروز هم که دولت ایران باین سعادت نایل گشته و دارای پارلمان است نمی تواند خلاف قانونی بپوشد و تاکنون هم برخلاف قانون رفتار کرده و می کنند مجلس و ملت هم باید از اقدامات

آقا سید نصر الله - یکی دوفتر از روزنامه نویسی خیلی از حد خود تجاوز کرده اند و اگر این طور باشد باز اسباب درد سر خواهند شد خوب است جلوگیری شود و آیا مجلس باین طور ناضی است (همه گفتند خیر و باید جلو گیری شود)

آقای میرزا سید علی قلی - فوائد روز نامه خیلی است مادامیکه بوظایف خود رفتار نماید و اگر خارج شد البته بهمان درجه ضرر دارد.

آقای میرزا ابوالحسن خان - این وظیفه وزیر علوم است که وقتی ملاحظه نمود روزنامه نضی کرده جلو گیری نماید تکلیف مجلس.

آقا شیخ حسین - تکلیف مجلس است که تاکنون قانون انطباعات معطل است (در این موقع وزیر امور خارجه بمجلس آمدند)

ایشان مستحضر باشند و نیز باید این سردرداران بدون اجازه نگذارتند کسی از نظامی وارد خاک ایشان شود ولو یک نفر باشد نه اینکه اینطور غیر منظم باشد.

آقای حاج امام جمعه - در این شصت ساله اخیر از بس که خون مانجمد گردید وحس - ملت مان کم شده می خواهند ما را مطیع نمایند ولی ما نمی خواهیم مطیع شویم بلکه ما هم می خواهیم مثل دیگران مطاع و آزاد باشیم و تمام بشر یک جنس هستند و حقوقشان مساویست پس جبهه ندارد یک اندازه مساوی که قوت پیدا کرد قشون وارد خاک ما نماید ولو چند نفری باشد و پارلمان ما از وزیر امور خارجه توضیحات این مطلب را بخواهد و او در جواب می گوید که اقدامات لازمه شده و خواهد شد و ما باین قانع شویم والله من باین جواب راضی نخواهم شد مادامیکه اول ریشهای سفید ما طعمای بغض خودمان در آن حدود رنگین شود نخواهیم گذاشت یک نفر وارد خاکمان شود و دست تمدنی بر سر و ناموس مان دراز نکند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - در این خصوص در کمیسیون خارجه مذاکرات زیاد شده که بیست و دوفتر سوار هندی که بیست نفر سوار و دوفتر صاحب منصب است با هم حفظ مسدود نفت و بیست و هفت نفر قزاق با پنج نفر صاحب منصب برای قونسولگری تبریز وارد شده و مکرر هم مذاکره این مطلب شده است و یک اندازه هم وزیر امور خارجه حق دارند اگر چه ماقانع نشده ایم و تمام مذاکراتی هم که در این باب بعمل آمده در دفتر کمیسیون خارجه ثبت است اگر آقایان میخواهند اطلاع حاصل نمایند رجوع بآن نمایند وزیر خارجه هم اقدامات در این باب کرده اند و البته هر کس از رعایای خارجه در این خاک است در حمایت دولت علیه بوده و دست و ملت ایران با جان و مال در حفظ جان و مال آن ها میکوشند و گمان این است توضیح ثانوی که وزیر امور خارجه در این باب بدهند باعث خوشوقتی همه بشود.

رئیس - این مرسله ایست که از طرف سفارت کبری عثمانی رسیده است قرائت می شود (قرائت شد) قریب باین مضمون جناب مستطاب مشفق مهربان مرسله که از طرف پارلمان نوشته شده بود رسیده زیاد موجب شرف و خرمی گردید از اتحاد و مساعدت دولتمتین علیتین همیشه منتظر ترقی و تمدن و رفع حوادث و انقلاب بوده اینک دستار بجناب مستطاب اظهار میدارد که بنا بر آنچه اعلیحضرت شفاً ما باین دوستدار فرموده اند قصدی درباره پارلمان نداشته و در آیه هم نخواهند داشت در این موقع تبریک دوستانه گفته همیشه اتحاد و اتفاق بین دولت و ملت را طالب میباشد و نیز مرسله که از طرف سفارت آلمان رسیده بود قریب باین مضمون قرائت شد جناب مستطاب مشفق مهربان مرسله شما واصل شد و بر مطالب آن استحضار حاصل کرده تمام دول متعابه که خواستار سعادت ایرانند تمامی منتظر رفع این اغتشاشات و انقلابات بوده بر حسب حدیث و جدانه و اضافیت برای رفع این فائده معذور هم ازونی مشرف شده و اعلیحضرت فرمودند

که هیچ وقت نسبت به پارلمان قصدی نداشته و ندارم لذا بنا بر آنچه که شفاً ما باین دوستدار فرموده اند بر طبق قانون اساسی رفتار میفرمایند و انشاء الله در آیه هم موافقت فرموده عمل بقانون اساسی خواهند فرمود در این موقع دوستدار از طرف دولت منضم متبوع خود پارلمان اظهار تبریک می نماید و همیشه دولت آلمان طالب ترقی دولت علیه بوده کمال اتعاد و رابطه دولتی را داشته و دارد.

رئیس - در حقیقت از این احساسات مأمور این دودولت کمال خوشوقتی و امتنان را داریم.

آقای میرزا ابوالحسن خان - چنانچه در آن دو مرقوم سابق از سفارت روس و انگلیس رسیده بود نوشته بودند که مرسله بمجلس رسیدن گفتم که مرسله نبوده و بیان نامه بوده همین طور اینچاهم عرض می نمایم که مجلس بسبق آلمان بلکه بشام سفر مرسله نوشته بیان نامه نوشته بود (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز پنجشنبه ۱۹۷

چهارم شهر ذی الحجه

الحرام دارال شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز سه شنبه دوم را آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند

امروز آقای معتمد التولی وکیل محترم زاده مقدمه حضرت عبدالعظیم علیه السلام را با کمال تجلیل و توفیر و احترام بمجلس مقدس وارد کردند.

رئیس - جناب معتمد التولی نماینده وکیل حضرت عبدالعظیم هستند و انشاء الله مبارک است والته اعتبارنامه ایشان در کمیسیون انتخابات قرائت و ملاحظه شده و صحیح است.

آقای حاج امام جمعه - غیر از اعتبار نامه ایشان که صحیح است قریب دوهزار نفر از اهالی آنجا بهرامی ایشان آمده و برای شهادت حاضرند چه اعتبارنامه بهتر از این است.

آقا شیخ حسین - خیلی افسوس می خورم با وجود اینکه وظایف و روزنامه نویسان بی عرض اتصالاً مردم را با اتفاق و اتحاد ترقیب و تحریر نمایند و غالباً در این رشته تکلم کرده و می نویسند و نیز بنا بر فرمایش جناب حاج امام جمعه قریب دوهزار نفر از اهل حضرت عبدالعظیم بهرامی ایشان آمده و شهادت می دهند.

مسئله روز سه شنبه عریضه دو این اب به کمیسیون انتخابات رسیده که اعتبار نامه ایشان محل حرف است و الان هم با کمیسیون طرف گفتگو هستند و مقصود ما این بود که از حضرت عبدالعظیم و کلبی انتخاب شده موجب تکمیل اتحاد بین اهالی آنجا باشد و انشاء الله انتخاب ایشان مبارک است ولی باید طوری باشد که بعداً بهیچ وجه اسباب زحمت و کلاهی معترض و کمیسیون فراهم نشود و خودشان همت نموده این اختلاف را رفع کنند.

آقای میرزا محمود - وظیفه و کلا این است که از هر جا وکیل بموجب نظامنامه انتخاب شده است او را قبول کنند و موافقت چند نفر محل اعتبارنامه خواهد بود.

رئیس - لایحه ایست از طرف مجلس نوشته شده قرائت شود (قرائت شد) قریب باین مضمون (

چون لازم است هر امری در موقع خود تکمیل شود لذا آقایان و کلاهی که قسم یاد کرده اند روز پنجشنبه در مجلس قسم یاد نمایند اگر مجلس تصویب نماید.

(در این موقع همه تصویب کردند و گفتند)

خیلی لازم است)

وکیل الرعایا - بنده عقیده ام این است که این مطلب باید قانونی شود که کلیه مستخدمین ادارات دولتی در هر کجا نتوانند داخل در خدمتی شوند مگر اینکه در انجمن ایالتی یا ولایتی و در طهران دو مجلس مقدس حاضر شده قسم یاد نمایند.

رئیس - اول باید خود و کلا حاضر شوند برای اینکار و کسانی که از کلا قسم یاد نکرده اند قسم یاد نمایند و از جمله کسانی که قسم یاد نکرده است یکی خود بنده هستم و اگر صلاح است کلام الله مجید را حاضر کرده الان قسم یاد نمایم بابا شکر برای موقع دیگر (در این باب اظهار داشتند که در آخر مجلس پس از مذاکره مشغول اینکار شوند)

لسان الحکماء - پس باید در صورتیکه و کلا قسم یاد می نمایند هیئت وزراء جدید هم که قسم یاد کرده اند حاضر شده قسم یاد نمایند.

رئیس - در صورتیکه پادشاه مملکت و و کلا قسم یاد کرده اند البته آنها هم با کمال افتخار حاضر شده قسم یاد می نمایند.

آقا سید حسن ققی زاده - بحکم نقل و وجدان نجات مملکت در اتحاد و اتفاق است و مسله برای این اتفاق و اتحاد در تمام اسلامت غیر از قسم چیز دیگری نداریم پادشاه مملکت قسم یاد کرده اند و همچنین اکثر از و کلا بنا بر این معلوم شد که پادشاه و کسانی که قسم یاد کرده اند مایل به ترقی و تمین این مملکت هستند مگر چند نفری که نفع خود را در هرج و مرج بودن و اغتشاش مملکت می دانند و اطراف شاه را گرفته باعث این انقلابات شده اند اینها همان اشخاصی هستند که قسم یاد کرده اند پس خوبست بعضی اطیبان مجلس و ملت تمام مستخدمین دولتی حتی ادارات قشونی و باقی مانده و کلا همه قسم یاد نمایند با آن شروط معینه که تا اتحاد کامل بعمل آمده و انشاء الله مملکت پروردی رویش قی گذارد

وکیل الرعایا - خوبست حکام ولایات هم به همین ترتیب در وقت مأموریت در مجلس حاضر شده قسم یاد نمایند.

رئیس - این مسئله در همه جا ممدول است و استثناء ندارد در صورتیکه اعلیحضرت قسم یاد نموده اند تمام مستخدمین دولتی هم در همین حکم هستند و باید قسم یاد کنند (در این موقع رئیس بواسطه سری شدن مجلس از نظر گیان که اغلب آنها اهل حضرت عبدالعظیم بودند معذرت خواسته و توصیه و سفارش در خصوص اتحاد و اتفاق و رفع اختلاف و تقار مابین جناب معتمد التولی و آقای ایشان نموده که حتی المقدور در اصلاح امر بکوشید که هیچ وقت مجلس راضی باختلاف و تقار نیست و همچنین از آقایان علماء حضرت عبدالعظیم در اتحاد و اتفاق اهالی آنجا خواهش و تاکید نمودند)

(مجلس علمی بمجلس بسری گردید)

مذاکرات روز شنبه ششم شهری ذی الحجه الحرام دار شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه چهارم آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند .

نایب رئیس - در خصوص قسم خوردن بعضی از وکلاء که قسم یاد نکرده اند و وقتی رامجلس معین نمایند که بهمان ترتیب قسمنامه قسم یاد نمایند و از آقایان حجج اسلام هم استعفا شود که در همان روز حاضر باشند .

حاجی محمد اسمعیل آقا - فردا با روز سه شنبه بان و در خلاصه مذاکرات از بابت قسم یاد کردن سایر مستخدمین دولتی اشاره نکرده است در صورتیکه روز پنجشنبه مذاکره شد .

نایب رئیس - این مسئله که قانونیست و در تمام ممالک مشروطه تمام ادارات قسم یاد مینمایند حال برای قسم یاد نمودن وکلاء روزی را معین نمایند که غیر از روز مجلس باشد (گفته شد که روز مجلس بوده و نماشاهی ما هم باشد بهتر است قرار شد برای روز یکشنبه وقت معین شود) .

صدیق حضرت - در این خصوص خوبست چیزی بر رئیس الوزراء نوشته شود که ادارات هم بجهت قسم یاد کردن حاضر باشند (گفته شد یک روز بعد از قسم یاد کردن وکلاء اعطای نمایند و نیز بروی ادارات هم اطلاع داده میشود) .

آقا میرزا ابوالحسن خان - این قسم خوردن در تمام ممالک مشروطه معمول است اما اینکه تماماً حاضر بشوند در مجلس برای قسم یاد کردن لازم نیست در هر اداره رئیس آن اداره باید اجزاء آن اداره را در حضور حجج اسلام حاضر نموده قسم یاد نمایند حال اگر آمدن در اینجاصلاح است مطلبی است .

حاج محمد اسمعیل آقا - قسم یاد نمودن باید در مکان مقدس باشد یا باید در مجلس یا در مسجدی قسم بخورند . (گفتند در مسجد باشد بهتر است گفته شد در همین مسجد سه سالار باشد) .

آقا میرزا محمود - در باب منقصد وکلاء زیور در این باب خیلی صحبت شد و رقم نوشته شد خوبست آنرا با تمام برسانند .

آقا سید حسین - باین عجله هم نمیشود **نایب رئیس** - این مطلب حالا زود است خوب است آقایان وکلاء نظری کرده و دقت بکنند .

آقا میرزا فضلعلی آقا اولاً باید معین شود که چند نفر را باید انتخاب کرد و ثانیاً یکی از وکلاء آذر بایجان هم ما داریم که باید عوضشان انتخاب شود و آن آقا سید هاشم است تکلیف اینهم باید معلوم شود . (گفتند از استعفا داد و باید از اهل همان آذربایجان انتخاب شود) .

حاجی سید نصرالله - مجلس مکرر متنبه و متوجه گشت که بجهت تعریض وقت اجلاس مجلس در معین نمایند که اگر کار دارند منعقد شود و اگر نیست باشد و قرار شد که هر که در وقت معین حاضر

نشد یکدیگر را ملتمس نموده نهایت دقت را در این خصوص داشته باشند مهذا باز مراقبت نمی شود و بعضی حضور بهم نمیرسانند و مجلس در وقتیکه معین شده است منعقد نمی گردد چرا باید اینطور باشد یا جلسات مجلس را کم کنند اگر کارندارند باکم کاردارند در صورت معین همه حاضر شوند که مجلس منعقد و وقت ضایع نشود .

وکیل التجار - این فرمایش که میفرمایید مقدماتی دارد و آن مقدمه چند روز بود که از میان رفته بود و آن تشکیل کمیسیون هیئت رئیسه است که کلیه دستورالعمل کمیسیونها و مذاکرات مجلس از آنها است و باید اطلاع بدهند و از این انقلابات بعد دیگر کمیسیون هیئت رئیسه مرتباً هیچ منعقد نشده . مقدمه این هیئت است که همه روزها باید کمیسیون آنها منعقد باشد .

حاج سید نصرالله - این استواری بود که بنده از تمام آقایان وکلاء کردم و فرمایش شما بطبیق با این مسئله ندارد ولی کمیسیونها هم معطل هستند از جمله کمیسیون تحقیق لوایح است که چند روز است هیچ منعقد نشده هر گاه چنین باشد بنده از عضویت این کمیسیون استعفا میدهم و این ایراد بر همه وارد است و این مسئله که شما گفتید ایراد دیگری است .

نایب رئیس - کمیسیون هیئت رئیسه که عبارت از رئیس و دو نایب رئیس و منشی باشد منعقد و مشغول کار بوده اند . آقایان وکلاء در این خصوص حق ندارند که نمایند وکلاء باید در سرامتی در اطاق علیحده حاضر باشند اگر رئیس یا نایب رئیس دیدند که کاری هست در همان موقع مجلس را تشکیل میدهند و الا در کمیسیونها مشغول کار هستند چه ضرر دارد که آقایان وکلاء یکساعت یا کمتر در اطاق دیگر باشند تا مجلس در موقع کار تشکیل شود .

حاج سید نصرالله - چون این مسئله بطور حتم معین شده بود که در سرامت سه مجلس رسمی تشکیل شود حالا اگر کاری نیست همه جلسات را کم کنند با اینکه اگر کار هست در سرامت معینه همه حاضر و مجلس منعقد شود که وقت ضایع نگردد .

آقا میرزا فضلعلی آقا - علاوه از اینکه آقا سید نصرالله فرمودند اگر امر مهمی باشد یکساعت تأخیر و تمویق بیفتد ضرری ندارد اما اینکه بیخود وقت مجلس ضایع و کم کم این ترتیب از دست برود

آقا میرزا محمود - این مقدمه که وکیل التجار گفتند خیلی مطلب صحیحی است بنده که یکی از اعضاء کمیسیون هستم چند روز است که می بینم امورات کمیسیونها مختل است و کمیسیون هیئت اداره منعقد نشده تا این اداره بطور کامل همه روزه منعقد نشود نه تکلیف کمیسیون ها نه تکلیف مجلس معلوم خواهد شد .

نایب رئیس - در این مسئله هیچ حرفی نبوده و کسی هم مخالف نیست ولی میدانید که با این انقلابات یک اندازه غلبه افتاد از روی تقصیر و قصور نبوده و انشاء الله من بعد کمال دقت و توجه در اینباب خواهد شد .

ارباب جمشید - حضرات زردشتیان آن هر بجهت را که بمجلس داده اند مطالبه جواب مینمایند . **نایب رئیس** - حضرات زردشتیان هر بجهت در

باب قتل فریدون بمجلس نوشته بودند و در حقیقت این واقعه حادثه ناگواری بوده است که رخ داده امروز هم از انجمن استالیف در این خصوص عریضه نوشته بودند و تا کید در اقدامات نمودند که قائلین را بزودی دستگیر کرده مجازات دهند تا اسباب امنیت و آسایش عموم باشد والا ما هم بازارها را خواهیم بست زیرا که او هم یکی از افراد ملکوت وطن ما بوده و این هم عریضه ایست که انجمن زردشتیان نوشته و قرائت میشود (قرائت شد) .

عریضه طایفه زردشتیان
(بتاریخ چهارم شهر ذی حجه الحرام ۱۳۲۵)
بالله بالسلامین

در ساحت مقدس مجلس شورای ملی شیدانه ارکانه شرف اجابت یابند . ای بنده گاه ایرانیان ای حامی درماندگان وای دستگیر مظلومان حاجت نیست شروع مظلومی و بی چارگی خود را عرض نمائیم زیرا که حال گناه بی چواری و دره بی شبان در چنگال قهر متوان معلوم است و بس واضح که از چندین باین طرف آنچه بر این ملت ضعیف وارد شد قوای منقده بر دفع حوادث موانع و مکافات متصرفین مقدرت حاصل نکرد این واقعه تازه شب چهارشنبه گذشته که بتوسط نماینده محترم این طایفه جناب ارباب جمشید و ریاست نظمیته برضه کفان مجلس مقدس رسید که یک جوان کاسب منشی راسته را شبانه در بستر خواب با آن احوال فاجعه وحشیانه بقتل رسانیده اند آبرای این ملت بیچاره در این مملکت بعد از آن اتفاقات سابقه و حالیه دیگر امنیت و آسایش حاصل است و یار کلاهی عظام و ملت قیور این خاک پاک باز ماها را بهمان حال وحشت و انقلاب میگذارند عرق ایرانیست خون ملیت ما هاجس نمیکند که بفرایز این ساحت مقدس و قیور این ملت محترم استغناء نکنیم یا ملامت و ما را نخواهیم یا معض حفظ این وجدان نباید بهیئت عمومی ترک این آب و خاک و وطن عزیز نموده برادران ملی خود را وداع بگوئیم و الا انقوت انقوت ضدمات فوق التصور و الطاقه هزار و دو سست و پنجاه و هفت ساله را برای چندان روز داوری و دادرسی و تلافی مافات متحمل شده

و دیگر تاب و طاقت اینگونه خطرات عظیمه در این زمانیکه تمدن تمام عالم را فرا گرفته نداریم چائیکه پای تخت مملکتی که ما من صوم است به این قسم شخص مظلوم کاسبی را در خانه اش بقتل برسانند حال سایر ولایات مانند یرد و کرمان که اشرار آنجا کرا را امتحانات خود را داده اند آن قبله امید و توجه مستعدی تعیین تکلیفیم الا ما ان الامان فدویان دادخواه انجمن زردشتیان طهران .

نایب رئیس - از انجمن سواد اعظم و سایر انجمنها هم در این خصوص نوشته اند که اگر همگی آنها خوانده شود طول خواهد کشید و حقیقه صحیح نوشته اند از این واقعه ناگوار که اتفاق افتاده موجب تزلزل واضطراب خاطر همگی شده ولی در این باب اقدامات شده و مشغول هستند که انشاء الله بزودی نتیجه آنرا ملاحظه خواهیم کرد .

آقا میرزا محمود - بنده عرض مینمایم که آقایان حجج اسلام و وکلاء و وزراء تمامی هست خود را باید در این راه صرف نمایند در حقیقت از آن

شب که این اتفاق افتاده بالمره سلب امنیت از این مردم شده است باید در این خصوص خیلی مجاهدت بشود .

آقا سید عبداللّه مجتهد در حقیقت همین طور است و ما هم کمال مجاهدت را در این خصوص داریم ولی چیزی که هست این واقعه ناگوار چون در شب واقع شده است یک اندازه کشف آن سخت است امید داریم که بزودی معلوم شود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - ممکن است وزراء وقتی رامین نمایند که تا آرزو کشف این مطلب شده مرتکبین را مجازات دهند که هم ما هم این طایفه تا آرزو ساکت باشیم .

آقا میرزا ابوالحسن خان - لازم نیست که ما اینجا از این مصیبتی که با ایرانیهای اسیل و برادران وطنی ما وارد شده است اظهار تعجب بکنیم البته آنها هم برادران وطنی و مملکتی ما هستند اما نباید هیچ وقت این کلامه را از ایشان بشنومیم که بگویند ما از این آب و خاک و وطن اصلی خودمان باید دست بکشیم این کلامه را چو وقت رضای نیستیم بگویند و البته باید با کمال جسوریت بخواهند و بدو اعظم ملت بدهند که مرتکبین را گرفته بمجازات برسانند و مجلس هم در این خصوص ساکت نخواهد بود

آقا سید حسن قلی زاده - در اظهار تاسف از این مسئله بنده هم شریک هستم ولی در مسئله آخری که وکلاء میگویند امید است که مرتکبین این قتل بدست آمده و مجازات داده شوند بنده شریک نیستیم و امید هم ندارم یک سال است که ما با هیئت وزرا گفتگو میکنیم و اغلب در مجلس حاضر نمیشوند ما باید یکدیگر صحبت مینماییم در تمام این مطالب گفتگو شده و میشود و حال ما مثل همان مجلس اولیاء مقتول است که تمام مردم از این مسئله اظهار تاسف کرده دست در منزلت این شخص بیرون و اظهار افسوس میکنند و این مجلس هم در واقع همان حال رزیدنا کرده در این خصوص نطق هامیشود اما کم کم از میان می رود و فردا واقعه دیگر اتفاق می افتد که این

ا زیاد می رود پس باید منظور که حاج محمد اسمعیل آقا گفتند هیئت وزراء حاضر شوند و یک وقتی رامین کنند که هم ما هم این طایفه زردشتی و تمام مردم ناآن وقت ساکت بوده و منتظر نتیجه و مجازات مرتکبین باشیم .

بحر العلوم کرمانی - این شخص را شبدر خانه اش ریخته اند و بقتل رسانیده اند میگویند قاتلش معلوم نیست آن کسی را که روز روشن در میدان توپخانه کشتند که قاتلش معلوم است چرا مجازات نمیدهند .

نایب رئیس - قاتل او هم معلوم نیست . **بحر العلوم کرمانی** - بطور شخصی را که روز روشن کشته اند قاتلش معلوم نیست .

آقا سید عبداللّه مجتهد - یک نفر مدعی العموم میخواهد که حاضر شود دعوی کند و بخواهد که قاتل را حاضر کنند وقتی که قاتل معلوم شد مجازات بخواهند والا من هم قاتل را میخواهم خدا هم می خواهد و همین طور عموم مردم می خواهند از این کار پیشرفت نمی کنند آن کسانیکه اهل اطلاع و بصیرتند حسبیه اقدام در این عمل نمایند .

حاج محمد اسمعیل آقا - فرمایش حضرت عالی در خصوص مقتول در میدان توپخانه صحیح است ولی این مسئله اخیره ربط بآن ندارد این مسئله تزلزلی در ارکان مملکت وارد آورده که اگر وزراء بخواهند اقدام نکنند کار بجای سخت می کشد .

آقا سید عبداللّه - منظور این است که باید یک نفر حاضر شود و تمام این کار را بخواهد **حاج محمد اسمعیل آقا** - بنده مطلب درمی را میگویم که محض آسایش مردم و اطمینان خاطر ملت باید وزراء اقدام صحیحی بکنند که این اضطراب از مردم برداشته شود .

آقا سید عبداللّه مجتهد - در این خصوص همینطور است که میسوزید باید اقدامات سریعه باشد .

نایب رئیس - الان از طرف مجلس باشخاصی که لازم بود نوشته شد که یک وقتی رامین نمایند که تا انوقت کشف این مطلب شده و مرتکبین دستگیر شوند .

وکیل التجار - ما یک حرکت صحیح می خواهیم که بدون اینکه فاجده بپوشد یا از طرف مجلس اعطای هیئت مجریه جلو افتاده مشغول کار شوند و این مواعیر را از جنوری دارند ولی بعکس می شود همین اشخاص که خانه فریدون ریخته اند جای دیگر هم ریخته اند و بعضی میگویند در کوچه و بازار هم دیده میشوند .

آقا شیخ حسین - این مسئله در نزد هیئت وزرا گفتگو شد و امید است که بزودی مرتکبین را دستگیر نمایند و مذاکره در این خصوص کفایت میکند اگر صلاح باشد لایحه که در خصوص وکالت ایلات نوشته شده قرائت شود و بعضیها این مسئله را اهمیت میدهند پس باید در این خصوص زودتر اقدام شود .

احسن الدوله - ما از بس این شورش و انقلابات را دیده ایم اهمیت نمی دهیم و ما مردم یک وقت آتند بیگار هستیم که از بیکاری مهمل می شویم بیک وقت آتند بیک نفر کار میدهند که از عهدی نمی تواند بر آید بنده میگویم آقای ظفر السلطنه با داشتن وزارت جنگ نمی تواند حکومت این شهر را بنماید خود ادارات نظامی خیلی کار دارد که یک نفر نمی تواند برسد پس بحکومت چطور میتواند برسد باید وزیر داخله بکنند که صحیح برای طهران معین کند ظفر السلطنه خوب آدمیست ولی بجهت کارش نمیتواند برسد در شب در درب خانه فرمانفرما منشی مفارقت انگلیس را لغت کرده اند این شهر معلوم میشود پلیس ندارد ژاندارم ندارد سرباز ندارد که در کار درست اقدام کنند

نایب رئیس - در این که شاهزاده ظفر السلطنه بیک اندازه خوب رسیدگی مینماید حرفی نیست و چند روز قبل هم با وزیر داخله در این باب گفتگو شد صلاح ندانستند که فعلاً تغییری در حکومت ایشان واقع شود .

احسن الدوله - صحیح است پس خوب است که یک نفر صاحب منصب کافی برای رسیدگی امورات حکومتی معین نمایند .

آقا میرزا ابوالحسن خان - این ملاحظاتی که شده بسیار خوب است در این چند روز ظفر السلطنه خوب اقدام کرده است که بی نظمی واقع نشده و این اتفاق هم که رخ داده در همه جا این گونه اتفاقات می افتد .

وکیل التجار - بعضی ملاحظاتی صلاح اندیش ترتیب قانونی مخالفت دارد زیرا که یک نفر نمیتواند کدو کار داشته باشد و دیگر آن که یک نفر وزیر معترم مشغول نمیتواند تحت اطاعت و مشورت وزیر دیگر باشد .

آقا میرزا محمود - با این ترتیب که وزیر جنگ اقدام کرده دیگر بی انصافی است که این صحیفه بشود **آقا سید حسین** - این که قانوناً صحبت میشود جواب همان است که اول گفته شد باید با وزیر داخله شتواری و جواب شود در صورتیکه سؤال و جواب شده و او این طور صلاح دانسته دیگر این مذاکرات قائمه ندارد .

وکیل الرعایا در این چند روزه بیش از آنچه ما خیال داشتیم شهر را منظم نگذاشتند و در حقیقه نشیوند بی انصافی نمودند صورتیکه همه دیدند چه مقدماتی فراهم آورده بودند اما یک چیزی هست که همه اهل شهر همه چیز را مجانی میخواهند خوب است هر کس دارای خانه ایست تا بساحت هزار ذرع ماهی یک قران و علاوه بنسبت مساحت زیاد شد و همین طور تجار ماهی یک قران و اصناف هر قدری دهشاهی از بسایت بازار و دکان بدهند و از این مبلغ هزار نفر پلیس و یانصد ژاندارم بگیرند تا امنیت کامل حاصل شود .

حاج محمد اسمعیل آقا - این مسئله را چه باین مطلب نیست البته هر زمان که وزرا همچو معنی را پیش نهاد مجلس کردند مجلس هم فراری خواهند داد و همین طور که گفته شد این حکومت نظامی خوبست و باید جد کرد که اقدامات سریعه شده و اطمینان کامل حاصل شود .

آقا سید مهدی - بنده سابقاً عرض کردم و حال هم میگویم که لفظ مجازات در این مسئله صدق ندارد انشاء الله خواهد معنی پیدا کرد ولی چیزی هست مواعیر در کار زیاد است و الا وزراء آنچه لازمه اقدامات است کرده و مینمایند .

وکیل الرعایا - آنکس که تمام حجج اسلام مقلد شیعه و علمای ملت تبعید او را خواستند چرا تبعید نمیکند چه نامند دارد . **آقا سید مهدی** - آتم مواعیر دارد هنوز مواعیر از این مملکت بر داشته نشده است .

نایب رئیس - از حضور آقایان حجج اسلام استعفا میشود که فردا برای سه ساعت بفرود مانده حاضر شوند که بعضی از وکلاء قسم یاد نکرده باید قسم یاد نمایند .

آقا سید عبداللّه مجتهد - ممکن است استعفا شود که برای مصلحتی چند روز این مسئله تاخیر افتد بعد از چند روز البته آنها یک قسم یاد

نکرده اند باید قسم یاد نمایند خودمان هم تجدید قسم مینماییم.

آقای میرزا ابوالحسن خان - اشخاصی که داخل این مجلس مقدس شده و وکالت قبول نموده اند مانی برای قسم یاد نمودن ندارند حال اگر مصلحت خارجی حضرت حجة اسلام ملاحظه کرده اند البته مطاع است.

آقای سید عبداللّه - بلی بعضی ملاحظیات خارجی است و خوبست تعیین روزش را بعهده من واگذار کنید.

نایب رئیس - تلگراف راپورت مانندی از انجمن ولایتی استرآباد رسیده که سی و هفت نفر از اسراء و اسبهار بهرامی اکرام الملک مسترد داشته و آن لوازمات و تهیه که لازم است خواسته اند فرستاده شود.

آقای شیخ حسین - در خصوص انتخاب و کلاهی ایلات چه شد آیا عرض بنده مقبول نظر و کلا نشده اگر شده است که آن لایحه قرائت شده و مطرح شود.

آقای میرزا اسید محمد مجتهد - در باب سالار مخم از بسکه بن و آقا کاغذ نوشته است بنک آعمیم و میگویند ضامن میبدم که بروم تمام اسرار استرداد نمایم حال مجلس هر طور صلاح میدانند رفتار شود.

نایب رئیس - حالا در این باب باید مذاکره شد وقت نظری شود وقت لازم است باشد برای وقت دیگر (مجلس ختم گردید)

مذاکرات روز یکشنبه

هفتم ذی حجة الحرام

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۹ آقامیرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

آقای شیخ ابراهیم - جهان شاه خان این قتل و غارتگری کرده و باین اشتهاوات که شهرت کرده و زیاده از یکماه زینم است که او را احضار کرده اند و اهالی بیچاره سرگردان مانده اند و تاکنون حکمی درباره آنها نشده است اگر معلوم است حکم نمایند و اگر معلوم نیست تحقیق نمایند در صورتیکه ایضا جای شک نیست از خلخال و کروس و انجمن محلی زنجان و علماء و تجار همه اطلاع دارند و تلگرافات در اینخصوص آمده با این ترتیب تکلیف این ها چیست.

رئیس - تمام آنها صحیح است ولسی ورود جهان شاه خان مصادف شد با آن انقلابات این شد که تأخیر شد و امروز دسته از عارضین زنجان آمده و قرار شد شرح تا کید آمیزی بجناب مخیر السلطنه نوشته شود که آنها را آسوده نمایند.

آقای شیخ ابراهیم - علاوه بر اینکه عارضین اینجا معطل هستند بیچاره رعایا در آنجا در صدمه و سوارهای جهانشاه خانم در آنها برهائیا صدمه میزنند حکومت زنجان شهر و اطراف را خوب منظم کرده است و نوشته است مانی بجهت امنیت غیر از

سوارهای جهانشاه خان ثبت.

رئیس - بلی تمام صحیح است بطوریکه گفته شد شرحی آگیدا بوزارت هدلیه نوشته میشود که در همین چند روزه عارضین را آسوده نمایند و یک نفرم از خارج معین میکنیم که در هدلیه حاضر شده نظارت داشته باشد که زودتر این عمل ختم شود و تلگرافی هم بسکومت زنجان در این باب مخابره خواهد شد و باید بایشان تقویت بشود که امنیت کامل بدهند.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - چون قبل از این هر کسی متوفی میشد یک ثلث از وقت او کم میشد و از زمان مشروطیت این مسئله مانده است حالایک قانونی نوشته شده است که وزیر ماله آن را تصویب نموده از مجلس گذشته بعد از صبح میری شود قانونی که مبنی بر چند ماده بود در اینخصوص قرار شد و قرار شد که چاپ کرده بوسیلا بدهند بعد از وقت نظردر قرائت دوم مذاکره و بجا شده در فرانت سیم اخذ رای شود.

رئیس التجار - لازم است یک توضیحی هم بشود که از اول مشروطیت متوفیات زیاد شده بود و ورته آنها سخت گرفته بودند لهذا عیالنا این قانون نوشته شد که پس از تصویب مجلس بصدقه رسید میری شود که انشاء الله پس از تنظیم ادارات و وزارتخانهها جزئیات اینمطلب چون زیاد است بعد کلاما نوشته شود.

آقای سید حسین - اشخاصی که بیست ماه صبر کرده اند حاضر هستند که ماه دیگر هم صبر کنند که این لایحه چاپ شده و تمام و کلا بدهند که وقت نظر شده و جزئیات آن تماما نوشته شده تنقیح شود که قانون کلی شده و وقت مجری گردد نه این که موقتی باشد.

آقای میرزا مرتضی قلی خان - دو مطلب دیگر است که در مجلس مذاکره شده تمام نشد یکی در باب تومانی هفت قران است که در زمان توشیح بصدقه همیونی میگرفتند حالا اگر مجلس تصویب می کند همانطور گرفته و صرف معارف شود مطلب دیگر اینکه سی تومان و کمتر آنگند ثلث کم نکنند حالا اگر رأی می دهند بگویند.

آقای سید حسین - بنده عرض میکنم اینمطلب را هم جزو همان قانون بکنند بهتر است.

احسن الدوله - در باب تومانی هفت هزار بقیه بنده ایضا صحیح نیست کسی که پدرش مرده است آیا در فکر این هفت هزار باشد یا در فکر مرده پدر.

آقای سید حسین - در این باب هم فراری گذاشته می شود اشخاصی که از هزار تومان بیلا نقد و مقداری هم جنس دارند بدهند بقیه اینطور اشخاص برای تومانی هفت هزار معطل نخواهند بود.

رئیس - اگر مطلبی هست که مطرح مذاکره شود گفته شود و اگر نیست چون دو مجلس خیلی مهم داریم یکی مسئله آذربایجان که اقدامات سریمان باید بشود یکی هم مسئله اصلاح بین دولت و ملت است که مشغول بودیم و باید بزودی تمام شود و از آن طرف اختیارات نامه داده شده است که بالمره رفع اختلافات شده و اصلاح کلی بشود که دیگر اتصالا اینطور اسباب تعطیل مجلس و این گرفتارها فراهم نیاید و پس از ختم کوروی کاغذ آمد بنظر عموم آقایان و کلا میرسد که اگر اصلاحی لازم باشد بشود.

آقای میرزا ابوالحسن خان - اگر این مسئله آذربایجان استراش لازم است و اظهارش صلاح نیست که هیچ و اگر صلاح است و اعتناش لازم نیست که بسوم و کلا گفته شود.

اسداللمیرزا - در مسئله قانون متوفی خوب است زود چاپ کنند و بدهند چنانچه وکیل التجار گفتند ورته آنها منتظرند که این قانون زود از مجلس بیرون بیاید اما مسئله آذربایجان بسته بمسئله اصلاح ذات البین است و اگر اصلاح نشود باید فائحه این مملکت را خواند پس اول باید اقدام در آئینش نموده هر چه زودتر اصلاح شود.

رئیس - اول این مسئله را آقایان بدانند که ما نحال هیچوقت تعطیل نگردد و از جاده مستقیم خود خراج نشده ایم و از طرف مآظهارای نشده است این اقدامی بوده است که از طرف اعلی حضرت شده است و حاضر شده اند که تفاق و اتحاد حقیقی بعمل بیایند چون هنوز نتیجه حاصل نشده نخواستیم که در مجلس علنی مذاکره شود.

مذاکرات روز سه شنبه

نهم ذی حجة الحرام

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه هفتم ذی حجة الحرام

رئیس - چنانچه روز یکشنبه عرض کرده بودم الحمدلله فیما بین دولت و ملت اتحاد واقع و کامل حاصل شد و بآن تمهیداتیکه در روزهای حضرت فرمودند و مخصوص امروز که از صبح مشغول بعضی اقدامات بوده اند امیدواریم که دیگر بمسئله ایچگونه حوادث غیر مترقبه رخ نهد و مخصوصاً اعلیحضرت فرمودند که فردا سه ساعت بفرود مانده همه و کلا حاضر شده در دربار شرفیابی حاصل شده و امروز از صبح شخص مقدس اعلیحضرت همایونی در تلگرافخانه قریب یکساعت مشغول دستخط تلگرافی بوده اند و حتی هر جا که سوار شخصی هم داشتند دستخط فرمودند که حاضر شوند و از اینجایم یک عده سوار از کشیکخانه و غیره ماجلا روانه شدند امیدوارم در ظل حضرت حجة عجل الله فرجه که دیگر از امروز اول مجلس و عظمت سلطنت و اول ترقی ملت و مملکت ایران باشد.

آقای میرزا محمود - امیدواریم بهمان طوریکه فرمودید امروز اول ترقی ملت و مملکت ایران باشد در این موقع عموم اهل مجلس بصدای بلند زنده یاد پادشاه ایران گفتند.

رئیس - بلی امیدواریم همانطوریکه از آنطرف اقبال شد از این طرف هم یعنی از طرف عموم ملت که همه برادر هستیم خصوص مدیران محترم جراید و واعظین و ناطقین گرام هم را با آزادی و کلا داشته باشند و مخصوصاً این مسئله اصلاح ذات البین را خیلی اهمیت داده در صفحات جراید خود بطور کامل بنگارند و امروز روز عسره و موقع کار نبودولی بعضی اظهار این مژده مجلس متعقد گردید.

حاج سید نصر الله - مذاکرات و شرح در روز خیلی طولانی است و تمام آن را نمی توان اظهار داشت ولی آنچه تاکنون مقصود ما بود مساعدت و همراهی اعلیحضرت با این اساس بوده لیکن امروز مطلب از آن بالا تر است فرمایشاتی را که در روز

فرموده اند صادقانه و عاشقانه بوده است که خودشان توجه و اقبال بهرامی فرموده اند بطوریکه میشود توصیف کرد.

آقای سید حسین - آنچه که میشود از مطالب آن مجلس بیان شود اظهار کنید که ملت هم مسبوق شده و خوشوقت شوند.

رئیس - اگر چه تماماً در ذهن نامانده و نمی توان کاملاً شرح داد همیشه بطور اختصار عرض می نمایم اول که وارد شدیم اعلیحضرت همایونی بهمه اذن جلوس داده و شخص مقدس خودش هم برادر وار روی زمین جلوس فرمودند و دست در بفل نموده کلام الله مجید را بیرون آورده بصدقه فرمودند که مضمی ما مضمی و چیزیکه در منصب جعفری حکم در بین باشد و موجب اعتماد و اطمینان در میان ما هست همان کلام الله مجید است و قسم یاد فرمودند که همه قسم همراهی و مساعدت دارم و حاضر هستم که تا آخر نفس خود با این اساس مساعدت یکم بنده هم در ضمن عرض می کردم و عرض نمودم اول مرحله اصلاح این است که این اطابق اگر اصلاح شود باقی جهان و امورات همه اصلاح خواهند شد.

حاج سید نصر الله - مذاکرات زیاد شد خلاصه سخن همان بود که عرض شد ولسی من جمله از گفتگو هایی که شد چند رئیس عرض کردند اعلیحضرت محتاج بحفاظت و نگهبان مخصوص نیستند باید طوری باشد که اگر وجود خودشان را در آغوش ملت بیندازند به بینند که تمام ملت حاضرند که آن وجود مبارک را در چشم خود جا دهند و حافظ اعلیحضرت تمام افراد ملت هستند محتاج بحفاظت نیستند.

رئیس - دیگر هر يك از آقایان و کلا نطقی نموده خصوص آقای آقا سید عبدالله که انصاف داد سخن دادند و همچنین آقای میرزا سید محمد.

آقای سید حسین - خوبست اگر اصلاح باشد اشخاصیکه در روز حضور داشته اند کدام اشخاص بوده اند بفرمائید چون بعضی مطالب خارجی در اذهان مردم جا گرفته که غیر از و کلا سرفراهم بوده اند.

رئیس - خیر این مجلس اتحاد بوده است و ابدأ سرفرا نبوده اند کسانی که بوده اند از این سرفراست.

آقا سید عبدالله مجتهد و آقا میرزا سید محمد و آقای حاج امام جمعه و آقا میرزا محمد و حاجی سید نصر الله آقا سید جعفر و حاج معین التجار و حاجی محمد اسماعیل آقا و آقای شماع السلطنه جناب عضد الملک.

آقای میرزا محمود - خوبست از طرف مجلس بموم و ولایات این مژده و بشارت داده شود.

آقای سید محمد جعفر - باید در این مورد ادای حق جناب عضد الملک بشود که بینی و بین الله خوب اقدام کرده اند و این اتحاد را فراهم آوردند.

آقای میرزا ابوالحسن خان - جناب رئیس فرمودند که ما باید امیدوار باشیم من عرض میکنم معشن بودیم و خواهیم بود که آفتاب معدلت سلطان بنای درخشیدن خواهد گذاشت و ایران نیز جوانی از سر خواهد گرفت و آوازه بزرگوارش گوش زد

خاور و باختر خواهد شد و بصدای بلند میگوئیم شاه زنده باد.

(در این موقع صدای شاه زنده باد از عموم مجلسیان بلند گردید.)

وکیل الرعایا - اگر چه در این مورد باین اغتشاش سرحد آذربایجان نباید چندین امیبتی باغتشاش همدان داد لیکن در این موقع خیلی مقتضی است که تلگراف آکیدی برای نظم داخله و طرق و شوارع همدان بشود با آن ملاحظیات لازمه.

حاجی معین التجار - در روز بدرجه اعلیحضرت اظهار تطفیف فرموده و نطقی فرمودند که در حقیقت من شرمسارم عیناً آنرا اظهار کنم ولی بطور خلاصه نطقات شاهانه را اظهار میدارم که فرمودند من آرزومند بودم که و کلا اصلاح امورات را از خود من بخواهند و شور کنند در جواب عرض شد که امروز همان روز است و همین تقدیر که اراده همیونی علاوه گرفت تمام ولایات امن خواهند شد خصوص خطه مثل آذربایجان مقرر فرمودند که در حقیقت منم امروز را اول تاجگذاری خود دانسته و بوظایف سلطنتی عمل خواهیم نمود و مسئله آذربایجان هم امیبتی ندارد و انشاء الله تا چند روز دیگر اصلاح خواهد شد.

رئیس - اما در مسئله قتل فریدون باید همه ملت بدانند که ما فارسیان را برادر وطنی خود میدانیم و اقداماتی که از فارس و کرمان و یزد و سایر نقاط و از انجمن اتحادیه طلاب و سایر انجمن ها شده همه معلوم میدارند که ما آنها را برادر وطنی خود دانسته از هیچگونه اقدامات و همراهی با آنها مضایقه نخواهیم نمود و از قائلین او هم دور نریزیم دست آمده و شش نفر دیگر هم انشاء الله بزودی بدست خواهد آمد.

وکیل التجار - ما از این مساعدت و عطف توجه ملوکانه کمال تشکر را میکنیم و انشاء الله بیک دستخط تلگرافی که مبشر این اتحاد باشد از طرف اعلیحضرت تمام ولایات شده تا همه ملت از این اتحاد مسبوق و متشکر شوند.

آقای شیخ یوسف - بنده مینمکنم خدای تعالی را همین قسمی که ملت ایران خود را معرفی پنجابیت تمام ملل عالم کرده همیشه اعلیحضرت همیونی خود را برخواستن و احتیاق معرفی سلطنت ایران و حب وطن فرمودند.

مذاکرات روز پنجشنبه یازدهم

ذی حجة الحرام دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۹ آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

رئیس - از تفصیل شرفیابی حضور همایونی چون تمام و کلا میخرد بودند مستحضرنم و از سؤال و جوابی که در آنجا شد امید داریم که همیشه به همین عقیده باقی باشند و همیشه مجلس هم که بقیه خالصانه خود که از سابق بوده خواهد بود و هیچ وقت مسلک خیر خواهانه خود را تغییر نداده و نمیدهد چیزیکه هست بطوریکه روز سه شنبه عرض شد از باب جراید هم اكمال این اتحاد و اتفاق را نموده چنانکه چند نفر از آنها خیلی خوب نوشته اند بدهما هم در جراید خود موجبات اتحاد و مودت را کمال رعایت نمایند که از اثر اقلام آنها نتیجه این اتحاد و

مودت معنوی بین دولت و ملت کما ینشی بروز ظهور نماید.

حاج محمد اسماعیل آقا - تمام مطالبی که فرمودید صحیح است و بارانان هیچوقت قصدش غیر از این نبود و همیشه در صراط خیرخواهی بود و اگر گاهی چیزی ناشی میشد بواسطه سوء اتفاقات بود که مردم هم با آنها هم صدامی شدند حال که بعضی خبرها از اطراف میرسد و همچنین از سرحدات مثل ساوجبلاغ و غیره باید رفع این مضطرات را بنماییم که حفظ خودمان را نموده باشیم و روز نامه ها و انجمنها هم باید همین ملاحظه را بکنند که حفظ مملکت را بنماییم.

آقای سید حسین - همان طور که فرمودید تماشاچی ها و بعضی مطلع نیستند خوبست آن فرمایشاتی را که اعلیحضرت فرمودند و مذاکره ایچکه شده آقای حاج امام جمعه بفرمائید تا اسباب تجدید اطمینان و اطلاع همه باشد.

آقای حاج امام جمعه - اول از این سه روزه که شرفیاب حضور اعلیحضرت همایونی شده بودیم پریروز پنجاب رئیس بیک اندازه در مجلس رسمی روز سه شنبه توضیح فرموده بودند ولی بنده نبودم و مجلس حضور همایونی هم خیلی طول کشیده قریب یک ساعت مشغول مذاکره بودیم و مطالبی هم کلازم بود آقایان حجج اسلام و جناب رئیس و بنده و سایرین بعضی رسانندیم و بینی و بین الله از طرف اعلیحضرت هم انصی درجه حسن تلقی شد که موجب امیدواری ما گردیده و بی نهایت خوشوقت از حضور همایونی مراجعت کردیم.

و روز دوم هم کدر تلگرافخانه بودیم اچهلش این است که بنام نقاط آذربایجان تلگراف فرمودند حتی املاک شخصی خودشان که هر چه سوار شخصی داشتند حاضر شده نزد فرمانفرما برای تنبیه عقاب و اگر اد متبرد بروند و همچنین با آکو در صورتی که سرحدات در مقابل عثمانی و همیشه آجا استعداد لازم است معیناً تلگراف نمودند که بآنص سوار بروند طرف ساوجبلاغ و آنچه لازمه اقدامات بود آن دور فرمودند و چیزهایی که ماها در خاطر نداشتیم خود اعلیحضرت آنها را فرموده و اقدام می فرمودند و روز سیم هم که روز عید بود و شرفیاب شدیم فقط بجهت تبریک عید بود و همه آقایان و کلا شریف داشتند.

رئیس - کاغذی از فتح السلطان کشیکچی باشی سابق رسیده که قرائت میشود (قرائت شد قریب باین مضمون) چون حفظ وطن و اساس مشروطیت لازم است و در سرحد آذربایجان که اگر اد و عشایر متبردمست تمدنی و تطاول دراز کرد اند این حرکات خیلی ناگوار بر اشخاص وطنخواه است لذا داوطلبانه تحصیل اجازه از مجلس و دولت می نمایم که مأموریت باین بنده بدهند بیست روز با سوار و پیاده طرف قراچه داغ و غیره بطرف ساوجبلاغ رفته آن صفحات را از وجود آن اشرار پاک نمایم اگر باین مقصود نایل شدم که اسباب افتخار و مباهاتم خواهد بود و اگر نشد در راه ملت و وطن وجود خود را فدا کرده ام آنهم زهی شرافت منتظر اجازه هستم.

رئیس - در واقع خیلی اظهار غیرت مندی کرده است و حسن ظنی هم از ایشان در این واقع بروز کرده است همه می دانید خوبست بوزارت داخله نوشته شود که در این باب مأموریتی بجناب فتح السلطان داده شود و مطلب دیگر اینکه مجلس گرفتار خیلی